

ธรรม เพื่อครองใจคน
และ เพื่อความสำเร็จในชีวิต

อ. วศิณ อินทสระ

ธรรมเพื่อครองใจคน

อ. วศิน อินทสระ

ฉบับธรรมทาน ธันวาคม ๒๕๕๕

จัดพิมพ์จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

ชมรมกัลยาณธรรม

หนังสือตีพิมพ์ที่ ๒๐๖

๑๐๐ ถ.ประโคนชัย ต.ปากน้ำ

อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ๑๐๒๗๐

โทรศัพท์ ๐๒-๗๐๒-๗๓๕๓, ๐๒-๗๐๒-๙๖๒๔

โทรสาร ๐๒-๗๐๒-๗๓๕๓

www.kanlayanatam.com

ออกแบบโดย : วัชรพล วงษ์อนุศาสน์

ดำเนินการผลิตโดย ชมรมกัลยาณธรรม

พิมพ์ที่ บริษัท ชุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด

๕๙/๘๔ หมู่ ๑๙ ถนนบรมราชชนนี แขวงศาลาธรรมสพน์

เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐

โทรศัพท์ ๐-๒๘๘๕-๗๘๗๑-๓ โทรสาร ๐-๒๘๘๕-๗๘๗๔

สัตพทานัง รัชมทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง
www.kanlayanatam.com
www.visalo.org

คำอโนมทนา

ชมรมกัลยาณธรรม โดยทันตแพทย์หญิงอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ ผู้เป็นประธานชมรม ได้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่อง “ธรรมเพื่อครองใจคนและธรรมเพื่อความสำเร็จ” ข้าพเจ้าอนุญาตด้วยความยินดียิ่ง เดิมทีเดิยหนังสือทั้ง ๒ เรื่องนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียน เพื่อเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๓๐

ต่อมา คุณรัชนีพันธ์ ตรังคานุกุลกิจ เจ้าของบริษัทศรีไทยใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ได้ขออนุญาตพิมพ์เรื่อง “ธรรมเพื่อครองใจคน” เพื่อแจกเป็นธรรมทาน ในปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๒

บัดนี้ชมรมกัลยาณธรรมได้มองเห็นคุณค่าของหนังสือ ทั้ง ๒ เรื่องนี้ ขออนุญาตพิมพ์รวมเล่มเดียวกัน ด้วยเห็นว่าเข้ากันได้รับกันดี ระหว่างธรรม ๒ หมวดนี้ กล่าวคือ “ธรรมเพื่อครองใจคน” และ “ธรรมเพื่อความสำเร็จในชีวิต” ข้าพเจ้ารู้สึกปลื้มใจและอนุโมทนาอย่างยิ่ง ขอให้ทุกคนผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือเรื่องนี้ ได้ประสบความสำเร็จในการครองใจคน และประสบความสำเร็จในชีวิต ในทิศทางที่ตนปรารถนาโดยทั่วหน้ากัน ขอให้ชมรมกัลยาณธรรมสถิตสถาพรตั้งมั่นเพื่อประโยชน์สุขแก่คนหมู่มากตลอดกาลนาน

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

คำนำของชมรมกัลยาณธรรม

การดำเนินชีวิตที่ดี จำเป็นต้องมีหลักธรรมเป็นแกนของใจ ซึ่งนอกจากการประคับประคองตนให้ผ่านพ้นอุปสรรคปัญหาต่างๆ ไปอย่างราบรื่นปลอดภัย ประสบความสำเร็จในกิจที่ตนประสงค์อย่างถูกต้องตรงธรรมแล้ว ปฏิเสธไม่ได้ว่าเราต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เกี่ยวข้องกับสังคม การศึกษาไมตรีอันดีระหว่างตนและผู้อื่น รวมทั้งสังคม อันประกอบด้วยมิตรสหายและผู้ร่วมงาน ตลอดจนจนถึงผู้คนหลากหลายที่ผ่านเข้ามาในชีวิต จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเรียนรู้และปฏิบัติให้เหมาะสม

พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องสังคหวัตถุ ๔ อันเป็นหลักธรรมเพื่อครองใจคน และอิทธิบาท ๔ อันเป็นหลักธรรมเพื่อความสำเร็จของชีวิต ไว้เป็นแนวปฏิบัติอันประเสริฐ สำหรับผู้มุ่งความสำเร็จและความผาสุกในชีวิต หากจะให้เข้าถึงความสำคัญ ก็ยากจะตัดสินใจว่าสองเรื่องนี้จะสำคัญกว่ากัน โดยความเป็นจริงแล้ว ทุกชีวิตย่อมต้องการความสุขและความสำเร็จ จึงต้องเอาใจใส่และให้ความสำคัญ ปฏิบัติตามหลักธรรมทั้งสองนี้ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ไม่ว่าเราจะรู้จักหัวข้อธรรมเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม

กราบขอพระคุณท่านอาจารย์วุดิน อินทสระ ที่เมตตาเขียนเรื่อง “ธรรมเพื่อครองใจคนและธรรมเพื่อความสำเร็จของชีวิต” ไว้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย มีตัวอย่างประกอบที่ประทับใจ ด้วยภาษาธรรมอันสละสลวยชวนติดตาม ชมรมกัลยาณธรรมจึงนำหลักธรรมสำคัญทั้งสองมารวมไว้ในเล่มเดียว เพื่อมอบเป็นธรรมบรรณาการรับศักราชใหม่ ๒๕๕๖ แทนความปรารถนาดีแห่งธรรมมอบจากใจแต่ทุกท่าน

ขอน้อมบูชาอาจารย์คุณ แต่ท่านอาจารย์วศิน อินทสระ ขอ
อานิสงส์แห่งธรรมทาน จงเป็นพลวปัจจัยแห่งมรรค ผล นิพพาน
ตามที่ท่านอาจารย์ตั้งจิตปรารถนา และขอบุญกุศลอันเลิศจงกลับมา
อภิบาลรักษาท่านอาจารย์ ให้มีชีวิตที่สงบเย็น เป็นประโยชน์ ปราศจาก
ทุกข์ โศก โรค ภัย มีแต่ความสุขกายสบายใจ ทุกทิวาราตรี และขอ
ให้ท่านผู้อ่าน จงได้รับอานิสงส์แห่งพระธรรมเพื่อเป็นแสงสว่างทาง
ชีวิตโดยทั่วกัน

กราบอนุโมทนาและสวัสดิ์ปีใหม่ค่ะ
ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม

สารบัญ

ธรรมเพื่อครองใจคน	๑๐
ทาน	๑๔
ปิยวาจา	๓๔
อรรถจริยา	๕๓
สมานัตตตา	๖๗
ธรรมเพื่อความสำเร็จในชีวิต.....	๗๔
ตัวอย่างไมเคิล ฟาราเดย์	๘๑
ลักษณะผู้มีความเพียร.....	๙๙
ตัวอย่างครึ่งพุทธกาล	๑๑๔
ประวัติ อ.วคิน อินทสระ	๑๒๖

ธรรมเพื่อครองใจคน

ความเบื้องต้น

นักปราชญ์แต่โบราณกาลมา กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม และเป็นสัตว์มีเหตุผล นั่นคือ มนุษย์มีความโน้มเอียงในการอยู่ร่วมกันเป็นพวกเป็นหมู่ และมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต การใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิแผละ ทำให้สัตว์โลกประเภทมนุษย์โดดเด่นล้ำหน้าสัตว์โลกประเภทอื่นๆ ในโลกเดียวกัน และเป็นใหญ่เป็นประธานของสัตว์โลกประเภทอื่นๆ สัตว์ทั้งหลายอื่นพลอยสุขทุกข์ตามมนุษย์ไปด้วย ความจริงข้อนี้พอสังเกตเห็นได้ ว่าที่ใดมนุษย์มีธรรม ที่นั่นสัตว์โลกประเภทอื่นก็พลอยอยู่เย็นเป็นสุข อหนึ่ง การรวมกลุ่มกันเป็นหมู่ ทำให้มนุษย์ผู้มีความสามารถต่างกัน นำความสามารถของแต่ละคนออกมา

ใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนแก่ครอบครัว เพื่อการดำรงชีพให้มาสุกยั้งยืน
เมื่อรวมความสามารถเหล่านั้นเข้าด้วยกัน ก็กลายเป็นความสามารถ
อันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ สร้างสรรค์สังคมให้เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว

แต่ในตัวมนุษย์มีทั้งธรรมและอธรรม นั่นคือ มีทั้งความดีและ
ความชั่ว ความดีช่วยสร้างสรรค์ ส่วนความชั่วช่วยทำลาย ทำลายเกียรติ
ของมนุษย์เอง ทำลายอารยธรรม วัฒนธรรมที่มนุษย์ช่วยกันสร้างสรรค์
มาเป็นเวลาช้านาน ให้ย่อยยับลงด้วยน้ำมือของมนุษย์เอง

ศาสดาเจ้าลัทธิทั้งหลายผู้มีใจกรุณา หวังความเจริญแก่สังคมมนุษย์
ได้พยายามค้นหาสิ่งจะแห่งชีวิต ว่าอะไรเป็นไปเพื่อความ สุขความเจริญ
อะไรเป็นไปเพื่อความเสื่อม เมื่อค้นพบแล้ว ก็แสดงหลักธรรมนั้นๆ
ไว้ คนทั้งหลายลองปฏิบัติตามดู ก็ปรากฏว่ามีผลตามที่ท่านสั่งสอน
ไว้จริง ได้ความประทับใจ เลื่อมใสยึดถือปฏิบัติสืบๆ กันมา หลักธรรม
ของศาสดาดำรงอยู่ได้ด้วยเหตุนี้ หาใช่เพียงแต่จำกันไว้อย่างเดียวไม่

ในที่นี้ ขอเสนอหลักธรรม ๔ ประการ ที่เรียกว่า สังคหวัตถุ

ธรรมเรื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หลักการสังคัมสเคราะห์ ประสานบุคคลไว้ในสามัคคี ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ ข้อ ๓๒ หน้า ๘๒ และข้อ ๒๕๖ หน้า ๓๓๕

จำนวนและความหมาย

๑. ทาน การแบ่งปัน เมื่อแผ่ การเสียสละวัตถุ สิ่งของ การแนะนำพร่ำสอนชักจูงไปในทางที่ดี การให้อภัยในความผิดพลาด เปิดโอกาสให้กลับตัว

๒. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ กล่าววาจาน่ารัก อ่อนหวาน ดุดดีมีใจ ให้ความสุขในการฟัง และทำให้ชื่นบาน กล่าววาจามีประโยชน์ ประสานสามัคคี มีเหตุมีผล ทำตามแล้วให้เกิดประโยชน์ได้จริง

๓. อัตถจริยา ประพฤติประโยชน์ ทำสิ่งให้อำนวยประโยชน์ แก่ตน แก่คนทั้งหลาย ช่วยส่งเสริมจริยธรรมให้มั่นคง อันจะส่งประโยชน์แก่คนในสังคัมทั่วหน้า

๔. **สมานัตตตา** การวางตนดี ไม่ขาดไม่เกิน พอดีพองาม เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว ไม่ปล่อยตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์ วางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องสมควรในทุกกรณี

รายละเอียดของสังคหัตถุ

๑. ทาน

ทาน ตามตัวอักษรแปลว่า การให้ จำแนกเป็นการให้สิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภค เรียก **อามิสทาน** การให้ธรรม คำแนะนำสั่งสอน ชักจูงในทางที่ดี เรียก **ธรรมทาน** การให้อภัย ไม่ถือโทษล่วงเกิน ของผู้อื่น โดยเฉพาะเมื่อเขารู้สำนึกผิดแล้วมาขอโทษ เรียก **อภัยทาน** การงดเว้นไม่เปียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น ก็เป็นอภัยทาน เหมือนกัน

อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค รวมเรียกว่า ปัจจัย ๔ นั้น เป็นความจำเป็นสำหรับผู้อยู่ร่วมกันตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป เป็นการแสดงน้ำใจต่อกัน ทำให้มีใจผูกพันกันในด้านความ

ลำนึกคุณ เป็นสาราณียธรรมข้อหนึ่ง สาราณียธรรม คือสิ่งอันก่อให้เกิดความระลึกถึงซึ่งกันและกันในด้านคุณ ด้วยเหตุนี้ เราจึงนิยมให้ของที่ระลึกกันในโอกาสต่างๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน วันเกิด และโอกาสอื่นเท่าที่จะเปิดให้ทำความดีต่อกันได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่าการให้ย่อมผูกมิตรหรือไมตรีไว้ได้ (ทท มิตตานิ คนฺถติ)

การให้ด้วยวัตถุประสงค์ ๓ อย่าง

การให้วัตถุสิ่งของ ผู้ให้ย่อมมีวัตถุประสงค์ต่างกัน ให้เพื่ออนุเคราะห์บ้าง ให้เพื่อสงเคราะห์บ้าง ให้เพื่อบูชาคุณบ้าง การให้แก่คนลำบากยากจนแร้นแค้น บากหน้าเข้ามาพึ่งพิงขอความช่วยเหลือ การให้แก่ผู้น้อย ช่วยเหลือเขาให้พ้นความลำบากด้วยความกรุณา เรียกว่า ให้เพื่ออนุเคราะห์

การให้แก่คนเสมอกันเพื่อรักษาไมตรีและน้ำใจกันไว้ เป็นการแบ่งปันเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันตามโอกาสที่มาถึงเข้า เรียกว่า ให้เพื่อสงเคราะห์

การให้สิ่งของแก่มารดาบิดา อุปมาเยาะอาจารย์ ครูผู้สั่งสอน
อบรม นักพรตผู้ประพฤติธรรม ด้วยความสำนึกคุณของท่านที่มีต่อ
ตัวเราเองหรือที่มีต่อโลก ต่อสังคม เรียกว่า ให้เพื่อบูชาคุณ แม้ท่าน
จะไม่ขาดแคลนก็ควรให้บ้างตามกาล ตามความเหมาะสมเพื่อให้ท่าน
ได้ปลื้มใจและทำหน้าที่ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ย่อมมีผู้ที่ตนต้องอนุเคราะห์ ต้อง
สงเคราะห์ และต้องบูชาคุณอยู่ด้วยกันทุกคน มากบ้างน้อยบ้าง สุด
แล้วแต่ความผูกพันเกี่ยวข้องของแต่ละคน ผู้หวังความเจริญในธรรม
ควรตั้งใจทำให้สมบูรณ์เท่าที่กำลังความสามารถของตนมีอยู่

ทาน ๓ ประเภท หรือทายก ๓ จำพวก

๑. *ทานทาสะ* บางทีเรียก *ทาสทาน* ท่านหมายถึง การให้ของ
เลวเป็นทาน คำว่าเลวนั้น หมายถึง เลวกว่าที่ตนบริโภคใช้สอยเอง
ที่ท่านเรียกทาสทาน เพราะอธิบายว่า ตกเป็นทาสของความตระหนี่
ถึงอย่างไร การให้ของที่เลวกว่าที่ตนบริโภคใช้สอยเองแก่คนที่ควร
ได้รับเพียงแค่นั้น ก็ยังนับว่าดี ดีกว่าการไม่ทำอะไรเสียเลย เช่น

การให้แก่คนรับใช้ ให้แก่ขอทาน ให้เสื้อผ้าซึ่งตนไม่ใช่แล้วแก่คนยากจน ให้อาหารเหลือกินแก่สุนัข เป็นต้น ผู้ให้ของดังกล่าว ท่านเรียกว่า *ทานทาโส* การให้ของที่เขาคือต้องการ จำเป็นแก่เขา ข้าพเจ้าเห็นว่าจะไม่ควรจัดเป็นการให้ที่เลว

๒. *ทานสหย* บางทีเรียก *สหยทาน* หมายถึง การให้ของที่เสมอกันอย่างเดียวกันกับที่ตนบริโภคใช้สอย ตนบริโภคใช้สอยอย่างไร เมื่อถึงคราวจะให้ผู้อื่น ก็ให้เช่นนั้น เหมือนการให้แก่ผู้เป็นเพื่อนฝูง ผู้ให้ของเช่นนั้น ท่านเรียกว่า *ทานสหโย*

๓. *ทานสามี* บางทีเรียก *สามีทาน* การให้ของที่ดีกว่าตน บริโภคใช้สอย ส่วนมากเมื่อจะให้แก่ผู้ควรเคารพ ทายกมักให้ของดีเท่าที่ตนจะพอหาได้ เช่น ของที่นำไปให้มารดาบิดา ครู อาจารย์ พระสงฆ์ หรือนักพรตผู้ประพฤติธรรม อนึ่ง ท่านผู้บริจาคทานด้วยความไม่ตระหนี่ บริจาคด้วยจาคเจตนาอย่างแท้จริง ท่านเรียกผู้เช่นนั้นว่า *ทานบดี* ผู้เป็นใหญ่ในทาน

ประเภทของอามิสทาน

กล่าวโดยย่อที่สุด ท่านจัดทานไว้ ๒ ประเภท คือ ทานที่ให้
เจาะจงบุคคล เรียก *ปาฏิบุคคลิกทาน* ทานที่ให้ไม่เจาะจง เรียก
สังฆทาน* การให้แก่สงฆ์หรือให้แก่หมู่คณะ

คนส่วนมากเข้าใจสังฆทานผิดไป คือไปเข้าใจสังฆทานตาม
พิธีการ ได้แก่ จัดเครื่องไทยธรรมให้ครบตามประเพณีนิยม เช่น
ต้องมีข้าวของอะไรบ้างในการทำสังฆทานนั้น แต่ตามความเป็นจริง
แล้ว สังฆทานมีความหมายไปในทางให้เจาะจงหรือไม่เจาะจง ถ้า
ให้เจาะจงบุคคล แม้จะจัดข้าวของมโหฬารอย่างไร ก็หาเป็น
สังฆทานไม่

ตัวอย่าง บุคคลผู้หนึ่งต้องการทำสังฆทาน ไปนิมนต์พระองค์
หรือส่งคนอื่นไปนิมนต์พระ แต่เจาะจงว่า พระ ก. ข. ค. ... แม้จะ
นิมนต์สักร้อยรูป ทานนั้นไม่เป็นสังฆทาน คงเป็นปาฏิบุคคลิกทาน
ถ้าเขาไปนิมนต์กับเจ้าหน้าที่จัดพระ (ภักตทุเทสก์) หรือกับพระที่ตน

---

* ในพระบาลีโดยทั่วไปไม่เรียกสังฆทาน แต่ใช้คำว่า *สงฺฆมคตา* ทุกขินา แปลว่า ทักขินา
ที่ถึงแก่สงฆ์

คุณเคย ว่าต้องการทำบุญที่บ้านหรือที่วัดก็ตาม ขอนิมนต์พระ ๑ รูป หรือ ๒ รูป (สุดแล้วแต่ต้องการ) ขอให้จัดพระให้ด้วย ไม่เจาะจงว่าจะเป็นคนไหน ท่านนั้นเป็นสังฆทานเต็มเม็ดเต็มหน่วย โดยนัยนี้ การทำบุญใส่บาตรตอนเช้าจึงเป็นสังฆทานเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์

อนึ่ง ในการทำสังฆทานนั้น ท่านสอนให้ทำใจให้ยินดีในบุญกุศล ไม่ให้ยินดีในบุคคลผู้รับ ทำใจให้ตรงแนวต่อคุณพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระอริยสงฆ์ ทานอย่างนี้แหละมีอานิสงส์มาก มีผลมาก เพราะเป็นการขัดเกลาจิตใจของตนไปด้วย พระพุทธเจ้า เคยตรัสกับพระอานนท์ว่า ปาฏิปุคคลิกทานจะมีผลมากกว่าสังฆทาน มิได้เลย ไม่ว่าจะกรณีใดๆ* ตัวอย่างเช่น ถวายทานแก่พระพุทธเจ้า เป็นการเจาะจงก็มีอานิสงส์สู้ถวายสังฆทานไม่ได้ แต่ต้องเป็นสังฆทาน ที่ถูกต้อง ไม่ใช่สังฆทานตามความเข้าใจของคนทั้งหลาย หรือสังฆทานตามประเพณีนิยม

---

* ทักขิณาวาริภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุपरिปัญณาสกั

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าขยายความให้กว้างออกไปตามรูปศัพท์ คือ ลังฆะ ที่แปลว่า หมูหรือคณะ ลังฆทาน ย่อมหมายถึงการให้แก่ส่วนรวม เมื่อมุ่งถึงประโยชน์แล้ว การให้แก่ส่วนรวมย่อมอำนวยความสะดวกกว้างกว่าการให้เป็นส่วนตัว ผู้ให้จึงได้รับอานิสงส์มากไปด้วย ถ้าหมู่นั้นเป็นหมูที่ดีมีศีลมีธรรม เช่นพระอริยะด้วยแล้ว อานิสงส์ก็ย่อมจะเพิ่มพูนขึ้น

ควรเลือกให้ หรือไม่ควรเลือกให้

บางคนเข้าใจว่า เมื่อจะทำบุญทำทานแล้ว ไม่ควรเลือกให้ คือ เห็นว่า เมื่อเป็นพระแล้ว ก็เป็นพระเหมือนกันทั้งนั้น ความเห็นนี้ไม่ตรงตามหลักพระพุทธภาษิต เพราะพระพุทธองค์ตรัสว่า “ควรเลือกให้ (วิเจยฺย ทานํ ทาทพฺพ) ในที่ที่จะมีผลมาก (ยตุถ ทินฺนํ มหปฺผล)”

ความจริงแล้ว เป็นพระเหมือนกันก็จริง แต่ก็ไม่เหมือนกัน ในด้านคุณภาพ ก็เหมือนคนๆ ของเราี้แหละ ซึ่งเป็นคนเหมือนกัน แต่ไม่เหมือนกันในด้านคุณภาพ บางคนดีมาก บางคนดีน้อย แม้

ในคนธรรมดา เราก็ควรเลือกสงเคราะห์คนที่ควรได้รับการสงเคราะห์ ไม่ใช่ให้ตะพืดตะพือไป อันจะเป็นการก่อโทษมากกว่าก่อคุณ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า ให้แก่ผู้มีศีลย่อมจะมีผลมากกว่า ให้แก่ผู้ไม่มีศีล ให้แก่ผู้มีธรรมย่อมจะมีผลมากกว่า ให้แก่ผู้ไม่มีธรรม

เพราะฉะนั้น การให้ทานเจาะจงบุคคล (ปาฏิบุคคลิกทาน) ถ้าหวังอานิสงส์มาก ก็ควรเลือกให้แก่คนดีมีศีลธรรม หรือคนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ ถ้าให้แก่หมู่คณะ ก็ควรเป็นหมู่ที่ดีเช่นเดียวกัน

มีอีกปัญหาหนึ่งที่คนทั่วไปยังเข้าใจคลาดเคลื่อนอยู่ คือ เรื่องการทำบุญกับการให้ทาน คนทั่วไปเข้าใจว่า การทำบุญคือทำกับพระ ส่วนการให้ทานนั้นคือการให้แก่คนทั่วไป หรือให้แก่คนขอทาน ความจริงเรื่องนี้ชาวบ้านมาแยกออกเอง ตามหลักศาสนาท่านไม่แยกอย่างนี้ ไม่ว่าให้แก่ใคร เรียกว่าทานทั้งหมด เพราะคำว่า “ทาน” แปลตรงตัวว่า “การให้” อยู่แล้ว และบุญก็เกิดขึ้นจากการให้นั้น ไม่ว่าให้แก่ผู้ใด เมื่อเราทำไปด้วยจิตเมตตา ปราบณาสงเคราะห์ ออนุเคราะห์ หรือบูชาคุณ ส่วนจะได้บุญมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ

หลายอย่าง เช่น เจตนาของผู้ให้ คุณธรรมของผู้รับ ให้ในกาลที่
เขากำลังต้องการหรือขาดแคลน เป็นต้น

การทำของน้อยให้มีผลมาก

เรื่องนี้ขึ้นอยู่กับความฉลาดรอบคอบของผู้บำเพ็ญทาน คือ
เลือกให้แก่คนที่ควรให้ ในกาลที่ควรให้ และด้วยเจตนาดีของตน และ
ไทยธรรมคือของที่ให้นั้น ตรงตามความต้องการหรือสำเร็จประโยชน์
แก่ผู้รับด้วยดี มิฉะนั้นจะได้ผลน้อยหรือไม่ได้ผลเลย เข้าทำนองให้
แวนแก่คนตาบอด ให้แหวนแก่คนนิ้วด้วน ให้หรีแก่คนไม่มีผม
บางคนสงเคราะห์ผู้อื่นด้วยความไม่เต็มใจ เขาก็รับการสงเคราะห์นั้น
เหมือนกัน แต่ความสำนึกคุณมีน้อย เพราะผู้รับเขารู้เหมือนกันว่าผู้
ทำทำอย่างเสียไม่ได้ ไม่เต็มใจทำ

พูดสำหรับการทำบุญกับพระก่อน ตำราทางพระพุทธศาสนา
บอกเราว่า การทำบุญจะให้ผลมากนั้น ต้องประกอบด้วยสัมปทาคุณ
๔ ประการ

สัมปทา ๔ (ความถึงพร้อม ความพร้อมแห่งองค์ประกอบ)
ซึ่งจะทำให้ทานที่บริจาคแล้วมีผลยอดเยี่ยม

๑. วัตถุสัมปทา ความพร้อมแห่งวัตถุ ในที่นี้หมายถึง ผู้รับ (ปฏิคาหก) หรือทักษิณียบุคคลเป็นผู้พร้อมด้วยคุณธรรม ท่านมีคุณธรรมสูงมากเท่าใด ย่อมทำให้ทานที่บริจาคแล้วมีผลมากขึ้นเท่านั้น

๒. ปัจจัยสัมปทา ความพร้อมแห่งปัจจัย ในที่นี้หมายถึง สิ่งของที่ทายกนำมาทำบุญ (ไทยธรรม) นั้น ได้มาโดยทางบริสุทธิ์ชอบธรรม

๓. เจตนาสัมปทา ความพร้อมแห่งเจตนา ในที่นี้หมายถึง มีเจตนาดี เจตนาเพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์ หรือบูชาคุณโดยบริสุทธิ์ใจ มิได้หวังลาภ ยศ หรือชื่อเสียง มีเจตนาดีทั้ง ๓ กาล คือ ก่อนให้ กำลังให้ หลังจากให้แล้วยังรักษาเจตนาอันเป็นกุศลไว้ได้ นอกจากนี้ยังประกอบด้วยปัญญาในการให้ มิใช่ให้ด้วยความเขลา

๔. คุณาติเรกสัมปทา ความพร้อมแห่งคุณพิเศษของปฎิคาหก คือผู้รับมีคุณพิเศษ ท่านระบุไว้ในตำราว่า ทักขิไณยบุคคลออกจาก นิโรธสมบัติใหม่ๆ ในตำราทางพุทธศาสนาได้เล่าไว้หลายเรื่องว่า พระสารีบุตรบ้าง พระมหากัสสปะบ้าง ออกจากนิโรธสมบัติใหม่ๆ กำลังหิว พิจารณาหาคนที่ท่านควรจะไปโปรดในวันนั้น เพราะเมื่อ ท่านไปรับอาหารจากท่านผู้ใดในวันนั้น เขาจะต้องได้สมบัติเป็นอัน มาก ท่านจึงมักไปสงเคราะห์คนจน เพื่อให้เขาได้มีความสุขขึ้น

ส่วนการทำบุญกับคฤหัสถ์หรือคนทั่วไปนั้น ถ้าจะให้ให้มีผลมาก ก้อนุโลมอย่างเดียวกับที่ทำบุญกับพระนั่นเอง ที่ควรกำหนดเป็นข้อสำคัญ อย่างหนึ่งก็คือ ให้สิ่งที่จำเป็นแก่เขาและในเวลาที่เขาต้องการ น้ำเพียง แก้วเล็กๆ ก็มีความหมายมากสำหรับคนกระหาย เงินเพียง ๕ บาท ๑๐ บาท ก็มีค่ามากสำหรับคนผู้กำลังขัดสน ถ้อยคำปลอบประโลม ใจเพียงเล็กน้อยมีคุณค่ามากสำหรับคนที่ว่าเหวต้องการคำหวาน ประโลมใจ

การให้แก่สัตว์ดิรัจฉานนั้น ถ้าให้ด้วยจิตเมตตาจริงๆ มิใช่เพราะเหตุอื่นแล้ว พระพุทธองค์ตรัสว่ามีผลมาก มีผลไพศาลเหมือนกัน ไม่ต้องกล่าวถึงการให้กับคนทั่วไปและท่านผู้มีศีลมีธรรม

เพราะเหตุไรการทำบุญให้ทานแก่ท่านผู้มีศีลธรรมจึงมีผลมาก?

ข้อนี้ ทรงเปรียบเทียบเหมือนการหว่านพืชลงในเนื้อดินที่ดี เมื่อเมล็ดพืชดี หว่านลงในเนื้อดินดี และได้น้ำหล่อเลี้ยงตามสมควร พืชนั้นก็ย่อมเจริญงอกงามกว่าพืชที่หว่านลงในเนื้อดินเลวหรือดินจืดจ้านใด การทำบุญทำทานหรือการทำความดีต่อผู้มีคุณธรรม ก็ย่อมมีผลมากกว่าการให้แก่ผู้ไร้คุณธรรม ฉะนั้น

พิจารณาในแง่ธรรมดาสาญญาก็พอมองเห็น กล่าวคือ คนดีเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที ใครทำความดีให้ ก็คิดตอบแทนตามกำลังความสามารถของตน เรียกว่าทำให้ผู้ประกอบกรรมดีได้รับผลของกรรมดี ส่วนคนชั่ว เมื่อใครทำดีแล้วไม่คิดตอบแทน นอกจากนั้น บางคนยังคิดร้าย ทำร้ายต่อท่านผู้มีบุญคุณเสียอีก เรียกว่าทำให้

กรรมดีของท่านไม่มีผล หรือบางทีกลายเป็นโทษ ด้วยเหตุนี้แหละ ท่านจึงว่า ทำดีกับคนดีมีผลมาก

คราวหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ควรทำบุญในทีใด พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ในที่ที่เลื่อมใส พระเจ้าปเสนทิฯ ทูลถามต่อไปว่า ทำบุญในทีใดจึงจะมีผลมาก ตรัสตอบว่า ถ้าต้องการผลมาก ก็ต้องทำในท่านผู้มีศีลมีธรรม ถ้าทำในท่านผู้ไม่มีศีลมีธรรม หามีผลมากเช่นนั้นไม่

ในที่อื่น ตรัสอธิบายขยายความเรื่องนี้ว่า นาข้าวมีต้นหญ้าเป็นโทษ ปลูกข้าวลงในนาที่มีต้นหญ้ามาก ข้าวย่อมไม่งอกงามเพราะถูกต้นหญ้าเบียดเบียน เรียกว่าประทุษร้าย ฉนั้นใด บุคคลทั้งหลายมีราคะ โทสะ โมหะเป็นโทษ เป็นเครื่องประทุษร้าย การทำบุญให้ทานในบุคคลผู้เทียบแปรไปด้วยราคะ โทสะ โมหะ ย่อมไม่มีผลมาก ฉนั้นนั้น ส่วนการทำบุญให้ทานในท่านผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ ย่อมได้รับอานิสงส์ประมาณมิได้

ด้วยเหตุนี้แหละ คนทั้งหลายจึงนิยมทำบุญกับพระภิกษุสามเณร โดยเชื่อว่าท่านเป็นผู้มีคุณธรรมสูงกว่าคนสามัญ ในบรรดาภิกษุสามเณรด้วยกัน พุทธบริษัทก็นิยมทำบุญกับท่านที่มีอายุพรรษามาก บวชมานาน ด้วยเชื่อว่าท่านจิตใจสูงกว่า บำเพ็ญบารมีมากกว่า เป็นต้น

อานิสงส์ของอามิสทาน

พระพุทธองค์ทรงแสดงอานิสงส์ของอามิสทาน* ไว้ ๕ ประการ แก่สีหเสนาบดี เสนาบดีแห่งนครเวสาลี ดังนี้

๑. ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนเป็นอันมาก
๒. คนดีทั้งหลายย่อมพอใจคบหาสมาคมกับเขา
๓. ชื่อเสียงอันดีงามย่อมพุ่งขจรไป
๔. เป็นผู้แก้ส้วกสำเร็จ เมื่อเข้าที่ประชุมไม่ก่อเขิน
๕. เมื่อสิ้นชีพย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

---

*อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ๒๒/๕๑

ตามเรื่องว่า เสนาบดีทูลขอให้ทรงแสดงอาณิสย์สงฆ์ของท่านที่เห็นได้เอง หรือเห็นได้ในปัจจุบัน พระพุทธองค์จึงทรงแสดงอาณิสย์สงฆ์ของท่านที่เห็นได้ในปัจจุบัน ๔ ข้อ อีก ๑ ข้อเป็นผลในสัมปรายภพ คือชาติหน้า

เมื่อแสดงจบ สีหเสนาบดีทูลว่า ๔ ข้อข้างต้น เขาเห็นด้วยตนเองแล้วในปัจจุบัน แต่ข้อที่ ๕ เขาไม่เห็น แต่เชื่อพระตถาคตเจ้าว่าเป็นอย่างนั้นจริง

ธรรมทาน

ธรรมทาน แปลว่า การให้ธรรม กล่าวคือ ให้คำแนะนำสั่งสอน อันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ในการทำจิตใจให้ปลอดโปร่ง สงบสดใส การสั่งสอนศิลปะวิทยาการ เป็นต้น เหล่านี้รวมเรียกว่า ธรรมทาน ทั้งสิ้น

ธรรมทานมีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลมาก เพราะทุกคนจะดีได้ก็ด้วยอาศัยการได้ยินได้ฟังถ้อยคำพราสอนให้วันสิ่งที่ควรเว้น ให้ประพฤติกระทำสิ่งที่ควรประพฤติกระทำ อนึ่ง วิชาสำหรับประกอบอาชีพเลี้ยงตนของทุกๆ คน ก็มีได้เพราะอาศัยท่านผู้มีใจกรุณา สั่งสอนวิชานั้นๆ ให้ จึงได้ติดตัวใช้เลี้ยงชีวิตไปจนตาย และยังเป็นอุปนิสัยติดไปในชาติหน้าอีก

วิถีชีวิตของคนจะดำเนินไปอย่างไร ย่อมสุดแล้วแต่คำสอนที่เขารู้สึกประทับใจ ยึดไว้เป็นแนวทางชีวิต และมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของเขาอยู่ตลอดเวลา ผู้เลื่อมใสในคำสอนที่ดี ก็ดำเนินชีวิตไปในทางที่ดี ผู้เลื่อมใสในคำสอนที่เลว ก็ดำเนินชีวิตไปในทางเลว เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสเตือนว่า “อย่าเสพธรรมเลว หีนํ ธมฺมนํ เสเวยย” แปลความว่า อย่าเลื่อมใสศรัทธาซึ่งธรรม (คำสอน) ที่ผิด หรือลัทธิที่ผิด เพราะจะนำตนไปในทางที่ผิด เมื่อจมลงไปแล้ว ถอนตนได้ยาก บางคนก็จมอยู่ในลัทธิที่ผิดนั้นจนตาย และยังเป็นอุปนิสัยอันเลวร้ายติดตัวไปในชาติหน้าอีก ช่างน่ากลัวจริงๆ ตาม

ทรศนะของพระศาสดา มิจฉาทิฏฐิ คือความเห็นผิด จึงเป็นยอดโทษ คือไม่มีโทษอื่นยิ่งกว่า ส่วนสัมมาทิฏฐิเป็นยอดคุณ คนที่ต้องเป็นมิจฉาทิฏฐิไปก็เพราะอาศัยเหตุ ๒ อย่าง คือ ได้ยินได้ฟังจากคนอื่น (*โปรด โฆสะ*) และไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบ (*โอยวีโส มนสิการ*) จึงเชื่อตามเห็นตาม แล้วดิ่งลงไปในปลักแห่งความเห็นผิด จึงพุดผิด ดำเนินชีวิตและพยายามไปในทางที่ผิด ส่วนคนที่เป็นสัมมาทิฏฐิก็เพราะได้ยินได้ฟังจากผู้อื่นในทางที่ถูกต้อง และใช้ปัญญาพิจารณาโดยรอบคอบ (*โอยวีโส มนสิการ*) จึงเชื่อตามเห็นตาม ดิ่งลงไปในความเห็นถูก คิดถูก พุดถูก ทำถูก พยายามในทางที่ถูก เลี่ยงชีพในทางที่ถูกที่ดี ดำเนินชีวิตถูก ดังนั้น การให้คำสอนที่ผิดจึงเหมือนการโปรยยาพิษลงในจิตใจคน ยาพิษจริงเสียอีก กินทีเดียวแล้วตายหนเดียว ก็เป็นอันพันภัยยาพิษนั้น แต่ยาพิษคือความเห็นผิด หลงในลัทธิที่ผิดนั้น เสพแล้วทำให้ก่อกรรมทำเข็ญทั้งแก่ตน และผู้อื่นไปตลอดชีวิต ยังเป็นปัจจัยให้เสพความเห็นผิดอันนั้นติดตัวไปในชาติหน้า ชาติต่อๆ ไปอีก ต้องระกำลำบากหมกไหม้ในอบาย ทุกตวิวิบาทไม่รู้ก็พันทึ่มสิ้นก็แสนชาติ

ส่วนการให้คำสอนอันถูกต้องแก่บุคคลนั้น เหมือนการให้ประทีปประจําตนแก่เขาไว้ เป็นแสงสว่างส่องทางชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูก นำชีวิตไปสู่ความสุขความเจริญ เมื่อยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ ก็เป็นผู้ไม่ตกต่ำ ย่อมได้คติที่ดี เป็นสุคติ เมื่อบารมีแก่กล้าแล้ว ย่อมปลดเปลื้องกิเลสได้โดยสิ้นเชิง บรรลุความเย็นสนิทที่เรียกว่า นิพพาน ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอันเป็นความทุกข์อีกต่อไป ด้วยเหตุนี้แหละ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “*ธรรมทานย่อมชนะทานทั้งปวง รสแห่งธรรมชนะรสทั้งปวง ความสิ้นตัณหาชนะทุกข์ทั้งปวง*”

อภัยทาน

ยังมีทานที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ อภัยทาน = การให้อภัย การไม่ถือโทษในการล่วงเกินของผู้อื่น มีจิตเมตตาปรารถนาประโยชน์แก่เขา ไม่ผูกเวร ไม่ปองร้าย เปิดโอกาสให้เขาแก้ตัว กลับตัวใหม่ การให้อภัยทำให้ผู้ได้รับอภัยตื่นต้นใจและพอใจที่จะกลับตัวรู้สึกซาบซึ้งใจในอาการของผู้ให้อภัย และผู้ให้อภัยเองก็รู้สึกว่าตนเป็นผู้มีใจสูงขึ้นไป สูงพอที่จะมองเห็นว่า ความผิดพลาดเป็นเรื่อง

ธรรมดาของมนุษย์ ท่านมหาตมะคานธีได้เขียนเอาไว้ในประวัติของท่านว่า การที่ท่านถืออหิงสาประจำชีวิตนั้น สาเหตุสำคัญก็คือ เมื่อท่านยังเด็กอยู่ ท่านทำความผิดแล้วเขียนจดหมายสารภาพแก่ท่านบิดา บิดาของท่านอ่านจดหมายแล้วน้ำตาไหล แสดงความปลื้มใจที่ลูกสำนึกผิด และให้อภัย เรื่องนี้ฝังใจท่านคานธีตลอดมา ทำให้ท่านถือลัทธิการให้อภัยแก่ผู้อื่น ไม่ถือโทษ ไม่เบียดเบียน มอบให้แก่เมตตาปราณีแก่คนทั้งหลาย ท่านเป็นมหาบุรุษชาวอินเดียที่โลกนับถือเป็นที่สองรองจากพระพุทธเจ้า

๒. ปิยวาจา

ปิยวาจา แปลว่า วาจาที่น่ารัก ก่อให้เกิดความศุติดีมีใจ ในทางธรรมหมายถึงวาจาสุภาสิต มีประโยชน์ มีเหตุผลที่ทำตามแล้วให้เกิดประโยชน์ได้จริง ไม่ใช่วาจาที่พูดลวกลวง ประจบประแจงให้คนรักคนหลงและเจือด้วยโทษ

วาจาสุภาสิตนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า* มีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

๑. พูดถูกกาลเวลา (กาเลน ภาสิตา)
๒. พูดคำจริง (สัจจา ภาสิตา)
๓. พูดอ่อนหวาน (สณฺหา ภาสิตา)
๔. พูดมีประโยชน์ (อตุถสญฺหิตา ภาสิตา)
๕. พูดด้วยเมตตาจิต (เมตฺตจิตฺเตน ภาสิตา)

ต่อไปนี้จะอธิบายองค์ ๕ แห่งวาจาสุภาสิตพอสมควร

---

*สุภาสิตสูตร จตตถปฺปนณาสกํ ปญฺจนินฺบาต อังคุตตรนิกาย ๒๒/๒๗๑

๑. พุดฤดูกาล

วาจาบางอย่างดีมีประโยชน์ แต่ถ้าผู้พูดพูดผิดกาลเวลา พุดในกาลที่ไม่ควรพูด วาจานั้นก็ไม่สามารถประโยชน์สมประสงค์ ตรงกันข้ามอาจก่อให้เกิดโทษเสียอีก เหมือนเลื้อยหนาวที่คนเอาผ้าใส่ในหน้าร้อนหรือเวลาที่มีอากาศร้อนจัด ย่อมเพิ่มความร้อนขึ้น จะโทษเลื้อยหนาวหาได้ไม่ ความจริงเป็นโทษของคนที่ใช้เลื้อยไม่ถูกกาลนั่นเอง

ของบางอย่างดีมีประโยชน์ แต่ถ้าคนใช้ไม่ตรงกับกาลที่ควรใช้ของนั้นก็ไม่ว่านวยประโยชน์เท่าที่ควร บางทีจะกลับให้โทษเสียอีกด้วย อย่างเช่น ข้าวปลาอาหารซึ่งจัดว่าเป็นประโยชน์แก่ร่างกาย แต่ถ้ารีบกินเมื่อยังดิบ ก็อาจให้โทษแก่ร่างกาย หรือปล่อยให้ล่วงกาลไปแล้ว จนบูดเน่า กินเข้าไปก็เป็นโทษอีก จึงต้องกินเมื่อสุก ซึ่งเป็นกาลที่ควรกิน และถ้าได้กินเมื่อสุกใหม่ๆ ก็จะต้องยิ่งขึ้น โบราณท่านจึงว่า “ให้ตีเหล็กเมื่อร้อน” คือคนจะตัดเหล็กให้เป็นรูปใด เขาเอาเหล็กเผาไฟ เมื่อร้อนพอดี จึงตีและตัดให้เป็นรูปโค้งงออย่างไรตามต้องการ เรียกว่าตีในกาลที่ควรตี จะกินผลไม้ให้อร่อยเมื่อมันสุกพอดี เป็นกาลที่ควรกิน

ดังนั้น การทำอะไรให้ถูกกาล จึงมีความสำคัญมิใช่น้อย ผู้ทำต้องมีปัญญาใคร่ครวญให้ดี การพูดถูกกาล พูดในกาลที่ควรพูด นิ่งในกาลที่ควรนิ่ง ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ เป็นสง่าราศี เป็นความภาคภูมิใจ เด็กนักเรียนบางคนชอบคุยกันเวลาครูกำลังสอน เรียกว่าพูดในกาลที่ควรนิ่ง พอครูถามให้ตอบข้อความบางอย่างหรือให้แสดงความคิดเห็น กลับนิ่งเฉย แม้มีเรื่องที่ควรจะถามอยู่ในใจ เรียกว่านิ่งในกาลที่ควรพูด ไม่ถูกทั้งสองเวลา ทางที่ควรปฏิบัติก็คือ ในฐานะผู้ฟังก็ควรตั้งใจฟัง เมื่อฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา (สุสุสุ ลมเตปญฺญ – พระพุทธพจน์) นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ทางจิตวิทยา และมนุษยสัมพันธ์อีกด้วย คือเป็นการให้เกียรติแก่ผู้พูด ทำให้ผู้พูด (เช่นครู) มีใจเมตตาเอ็นดูต่อนักเรียนเช่นนั้น เป็นบุญส่วนหนึ่งที่นักเรียนทำได้ในขณะที่นั่งเรียนหนังสือ ท่านเรียกว่า ธัมมัสวนมัย (บุญที่ได้จากการฟังเรื่องที่ดีมีประโยชน์) นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกหัดตนเองให้เป็นคนสำรวมระวังกิริยาวาจา อันเป็นมรรยาทงาม ซึ่งจัดเป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะนำติดตัวไปภายหน้า ไม่รบกวณคนอื่นที่มีความตั้งใจฟัง นักเรียนที่ดีคือดี ชอบพูดคุยกันในขณะนั่งฟังครูสอน ไม่สนใจเอื้อเพื่อต่อคำตักเตือนขอร้องของครูนั้น เป็นการมานั่งสร้างบาป

สะสมบาปให้แก่ตนเองทุกชั่วโมง ทุกวัน นานไปก็จะเป็นผู้ที่เต็มปรี
ไปด้วยบาป นอกจากนี้ยังจะทำให้ครูเกิดบาปที่ต้องมีใจเศร้าหมอง
เช่น โกรธ ไม่พอใจหนักเรียนเช่นนั้น เป็นต้น แทนที่จะไปนั่งเรียน
นั่งสอน กลายเป็นไปนั่งสร้างบาปสร้างกรรมให้แก่กัน ซึ่งไม่เป็นการ
สมควรเลย

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่ จึงควรหัดสำรวมตน พุดใน
กาลที่ควรพุด นิ่งในกาลที่ควรนิ่ง ก็จะเป็นเสน่ห์แก่ตน น่ารัก น่า
เอ็นดู น่าเคารพนับถือ เป็นที่ชื่นชมของคนที่หลายผู้มีโอกาสได้
คบหาสมาคมและได้ยินได้ฟังกิตติศัพท์ของผู้เช่นนั้น ฯลฯ

๒. พุดคำจริง

การพุดคำจริงเป็นลักษณะงามอย่างหนึ่งของสุภาพชน แต่
ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว คำจริงที่ควรพุดนั้น คือคำที่
เป็นธรรมและประกอบด้วยประโยชน์* ดังเถรภาษิต (ที่พระพุทธองค์

---

* วาจาของพระวังคีสเถระ กล่าวเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ; จากพระ
ไตรปิฎกเล่ม ๑๕ หน้า ๒๗๘

ทรงอนุโมทนา) ว่า *สจฺเจ อตฺเต จ ธมฺเม จ อหุ สนฺโต ปภฺยฺยิตา*
แปลว่า สัตบุรุษ (คนดี) ย่อมดำรงมั่นอยู่ในสัจจะเป็นธรรมและมี
ประโยชน์ ดังนี้

อธิบายว่า แม้จะเป็นคำจริง ก็มีใช้ว่าจะควรพูดเสมอไป
บัณฑิตจะพูดวาจาใด แม้รู้ว่าจริง ก็ยังต้องพิจารณาถึงความเป็น
ธรรม คือความสมควร และพิจารณาถึงประโยชน์ตนประโยชน์
ผู้อื่นเสียก่อน เมื่อเห็นว่าสมควรและเป็นประโยชน์แล้ว จึงพูด
แม้จะเป็นวาจาจริง แต่เมื่อพูดไปแล้วเป็นโทษแก่ผู้อื่น เช่น ทำให้
เขาทะเลาะกัน หรือทำให้ครอบครัวเขาแตกร้างกัน ก็เว้นคำพูด
เช่นนั้นเสีย

ศาสตร์บางศาสตร์ เช่น วิทยาศาสตร์ ตัดสินสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า
ดีที่จริง คือเป็นเรื่องจริงแล้วเปิดเผยออกมา ส่วนศาสนาและจริยธรรม
นั้นตัดสินว่าดีที่จริงด้วย มีคุณค่าด้วย ถ้าจริงกับคุณค่าเกิดขัดแย้ง
กันขึ้น ทางศาสนาและจริยธรรมจะยอมให้ทิ้งความจริง ถือเอาคุณค่า
ไว้ คือ ถึงไม่จริงก็พูดได้เมื่อเห็นว่ามีคุณค่า คำพูดเช่นนั้นไม่มีโทษ

เช่น หมอต้องการปลอมใจคนไข้ให้มีกำลังใจดี ซึ่งสำคัญมากในการหายโรคเร็ว หมออาจพูดไม่จริง แต่คำของหมอมีคุณค่า นิทานสอนเด็ก (ความจริงสอนผู้ใหญ่ก็ได้) เช่น นิทานอีสป เป็นคติสอนใจ ใครๆ ก็รู้ว่าไม่ใช่เรื่องจริง แต่มีคุณค่าในด้านจริยธรรม ความรู้สึกนึกคิด อันดี ประเทืองปัญญา โลกจึงได้รักษาเรื่องราวเหล่านั้นไว้มิให้สูญที่จริงนิทานอีสปนั้น เป็นการจำลองความจริงในสังคมมนุษย์ในสมัยของอีสปนั่นเอง ไปไว้ในหมู่วัตถุสิ่งของ แล้วให้สัตว์ดิรัจฉานพูดกัน แปลว่าเอาสัตว์เป็นตัวละคร แสดงความมีอยู่และความเป็นไปจริงๆ ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วในสังคมมนุษย์

เรื่องชาดกต่างๆ ที่แสดงว่าสัตว์พูดกับมนุษย์ เช่น ช้างเทศนา สอนพระราชาด้วยภาษามนุษย์ เป็นต้น นั้น ใครๆ ก็ยอมทราบว่ายชาดกภาษามนุษย์ไม่ได้ แต่ที่คงรักษาเรื่องราวเหล่านั้นไว้ ก็ด้วยคำนึงถึงคุณค่าทางจริยธรรม หรือหลักแห่งความประเสริฐที่แทรกอยู่ในเรื่องนั้นๆ คนทั้งหลายจึงชอบจดจำและเล่าสืบๆ กันมา สนุกกับท้องเรื่องและได้ประโยชน์ทางศีลธรรม จึงมีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้

คำเท็จ ซึ่งตรงกันข้ามกับความจริงนั้น จะมีโทษมากถ้าหักรานประโยชน์ของผู้อื่นมาก ทำลายชื่อเสียงเกียรติยศหรือทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น เป็นพยานเท็จในศาล ทำให้คนติดคุก หรือทำให้เขาเสียทรัพย์สิน ต้องเสียเกียรติ เสียชื่อเสียง เสียราศีของสกุลวงศ์ อื่นๆ คำเท็จซึ่งเป็นไปในทำนองลบล้างบุญคุณของท่านผู้มีคุณ ก็มีโทษมาก ทำให้ตนเสื่อมจากอำนาจและวิชาก็ได้ ดังเรื่องมานพผู้มีวิชาเสกมะม่วง

มีเรื่องเล่าดังนี้

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลจันทาลในหมู่บ้านคนจันทาล (คนวรรณะต่ำที่สุดของสังคมอินเดีย) แต่เป็นบัณฑิตเฉลียวฉลาด รอบรู้มนต์สำหรับเสกมะม่วงให้สุกได้ตามต้องการ

วิธีเสกมะม่วง ท่านทำดังนี้ ยืนห่างต้นมะม่วงออกไป ๗ ก้าว ร่ายมนต์ เอน้ำฟายมือหนึ่งสาดต้นมะม่วง ทันใดนั้น ใบเก่าๆ จะหล่นไป ใบใหม่งอกออกมา ดอกบานแล้วหล่นลง ครู่เดียวเท่านั้น ต้นมะม่วงจะผลิผลสุก มีรสอร่อยปานผลไม้ทิพย์

พระโพธิสัตว์กินเท่าที่ต้องการแล้ว หาบมะม่วงที่เหลือมาสู่เรือน
ขายมะม่วงเลี้ยงบุตรและภรรยา

ครั้งนั้น มีพราหมณ์คนหนึ่ง ขอเรียนมนต์ในสำนักพระโพธิสัตว์
พระโพธิสัตว์ให้เรียนมนต์ แล้วเตือนไว้ว่า “มนต์นี้มีค่ามาก ท่านอาศัย
มนต์นี้แล้ว จักได้ทรัพย์เป็นอันมาก แต่เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งถามว่า
เรียนมนต์มาจากที่ใด ขอให้บอกตามความเป็นจริง อย่าได้ปิดบังเรา
เอาไว้ ถ้าท่านละอายไม่กล้าบอกความจริง และอ้างเอาผู้อื่นเป็นครู
ของท่าน มนต์จะเสื่อม”

พราหมณ์รับคำอย่างดี ไหว้พระโพธิสัตว์แล้วเดินทางไปยังกรุง
พาราณสี ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระราชานำมะม่วงเสกถวายพระราช
ได้รับพระราชทานทรัพย์เป็นอันมาก

ต่อมาวันหนึ่ง พระราชาตรัสถามว่า “ได้เรียนมนต์มาจากสำนัก
ของผู้ใด?”

พราหมณ์นั้นละอายที่จะทูลว่า เรียนมาจากสำนักของคน
จัณฑาลคนหนึ่ง จึงกราบทูลว่า เรียนมาจากสำนักอาจารย์ที่ศบาโปมกซ์
ในนครตักกสิลา

พอพูดขาดคำ มนต์ก็เสื่อมไปทันที แต่พราหมณ์นั้นหารู้ตัวไม่
วันต่อมา พระราชาเสด็จไปยังพระราชอุทยาน ตรัสให้พราหมณ์นั้น
นำมะม่วงมาถวาย พราหมณ์ร้ายมนต์ แต่มนต์เสื่อมเสียแล้ว มนต์
ไม่ปรากฏเลย มะม่วงไม่สุกอย่างที่เคย รู้สึกละอายใจมาก ถูกพระราชา
คาดคั้นถามหนักเข้า ไม่อาจปิดบังอีกต่อไป จึงกราบทูลตามความ
เป็นจริง ว่าได้เรียนมนต์มาจากสำนักของคนจัณฑาล

พระราชาทรงกริ้วมากที่พราหมณ์หนุ่มคนนั้นลบหลู่คุณของ
อาจารย์ และตรัสให้ไล่ออกไป พร้อมด้วยทรงกำชับว่า “จงกลับไป
หาอาจารย์ ทำให้ท่านโปรดปรานพอใจ ขอเรียนมนต์ใหม่ ถ้าได้มนต์
ก็จงกลับมา ถ้าไม่ได้มนต์ก็อย่ากลับมาอีกเลย”

พราหมณ์นั้นกลับไปหาพระโพธิสัตว์ ขอเรียนมนต์ใหม่ แต่พระโพธิสัตว์ไม่ยอมให้เรียนอีก ตะเพิดเอาว่า “ไปเสียเถิด ไปให้พ้น เราไม่ยอมให้มนต์แก่คนมักพูดเท็จเช่นท่าน ไปเสียเถิด”

พราหมณ์นั้นเสียใจมาก ชมซานไปตายในป่าอย่างอนาถา

๓. พุดอ่อนหวาน

คำพุดที่อ่อนหวานทำให้ผู้ฟัง ฟังแล้วสบายใจ รื่นรมย์ใจ และดูดีมีใจ มีความสุขใจ สบายหู ตรงกันข้ามกับคำหยาบ ซึ่งเป็นทุพภาษิต คำอ่อนหวานยอมพุดออกมาจากใจที่อ่อนโยน มีความรัก ความเมตตาเป็นมูลฐาน ทำนองเดียวกับคำหยาบพุดออกมาจากใจที่หยาบ เช่น ใจโกรธ หัวงร้าย อาฆาตเคียดแค้น คนที่มีใจอย่างนั้น แม้จะพุดวาจาที่อ่อนหวาน ท่านก็ถือเป็นคำหยาบ เช่น มุ่งร้ายต่อเขา พุดจาดีให้เขากินขนมเจือด้วยยาพิษ วาจาเช่นนั้นเป็นคำหยาบเหมือนขนมหวานที่เจือด้วยยาพิษนั่นเอง ส่วนผู้หวังดีมีเมตตาปราณีต่อคนที่พุดด้วย แม้จะใช้ภาษาที่รุนแรงเหมือนโกรธ เช่น มารดาบิดา ครูอาจารย์ พุดตำหนิติเตียนลูกหรือศิษย์ของตนเพื่อให้เขาได้ดี วาจาเช่นนี้ ท่านไม่จัดเป็นคำหยาบ

คำหยาบ เช่น คำดำ คำประชด คำกระทบกระเทียบเปรียบเปรย คำอ่อนหวานตรงกันข้ามกับคำหยาบ เป็นวาจาที่ให้กำลังใจ ให้ความหวัง ติดอยู่ที่ใจนาน ดังที่ท่านสุนทรภู่ว่า

“อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย”

เขาพูดอ่อนหวานเต็มคำใจของเราตั้งเมื่อ ๒๐ ปีก่อน เดียวนี้ ก็ยังรู้สึกหวานอยู่ พอนึกขึ้นมาแล้วให้เกิดความสุขใจ วาจาที่อ่อนหวาน สุภาพ จึงเป็นวาจาสุภาพิต จัดเป็นปียวาจาอย่างหนึ่ง คนที่พูดจาอ่อนหวาน แม้ใช้คนให้ทำงานหนัก คนทำงานก็รู้สึกไม่ค่อยเหนื่อย เพราะได้วาจาที่อ่อนหวานนั่นเองหล่อเลี้ยงดวงใจ เพิ่มกำลังใจให้

๔. พูดมีประโยชน์

คำพูดมีประโยชน์จัดเป็นสิ่งสำคัญมาก เป็นองค์คุณที่เป็นแกนกลางของปียวาจา ปราศจากประโยชน์เสียแล้ว แม้จะมีองค์อย่างอื่นครบถ้วน วาจานั้นก็ด้อยคุณค่าลง

คำมีประโยชน์ตรงกันข้ามกับคำเพื่อเจ้า คำเพื่อเจ้าคือ คำเหลวไหลไร้สาระ ฟังแล้วเสียเวลาเปล่า ไม่ได้ประโยชน์อันใด คำมีประโยชน์จัดเป็นวาจาดีคำมากเพราะเป็นแนวทางชีวิต เป็นแสงสว่างของการดำเนินชีวิต ช่วยระงับดับทุกข์ ช่วยผ่อนคลายความทุกข์

บทกลอนของสุนทรภู่ที่ท่านเขียนไว้เป็นร้อยๆ ปีมาแล้ว แต่ยังมีคนพอใจอ่านพอใจจดจำนั้น นอกจากความไพเราะแล้ว ยังแฝงเอาถ้อยคำอันมีประโยชน์เป็นคติเตือนใจไว้ด้วย คนจึงชอบ และบทกลอนนั้นยังยืนตลอดมา

คำสอนของนักปราชญ์สมัยเมื่อหลายพันปีมาแล้ว เวลาที่ยังอยู่ มีคนทั่วโลกช่วยกันจำ ช่วยกันเผยแพร่ ทั้งนี้เพราะวาจาของท่านมีประโยชน์ ปฏิบัติตามแล้วละความทุกข์ ให้ความสุขได้จริง ดังเช่นพระวาจาของพระพุทธเจ้า เป็นวาจาสุภาสิตทั้งหมด พระองค์ท่านเองก็ทรงปฏิบัติตามพระวาจาที่ทรงสอนผู้อื่น กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า คำสอนของท่านออกมาจากผลของการปฏิบัติและการรู้แจ้งเห็นจริง

วาทามีประโยชน์จึงเป็นปียาวาจาอย่างแท้จริง การที่จะทำให้คนพูดมีประโยชน์ พูดเป็นธรรมนั้น ก็ด้วยการฝึกฝนหรือฝึกหัดหัดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เมื่อเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อได้แล้ว เมื่อถึงคราวจำเป็นต้องพูด ย่อมต้องพูดวาทาที่เป็นประโยชน์เป็นธรรม

ในวินัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระผู้น้อย คือบวชภายหลัง เคารพนับถือพระภิกษุผู้บวชก่อน แก่พรรษากว่า แต่ถ้าภิกษุเถระรูปใดพูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย ภิกษุผู้อ่อนพรรษาจะไม่แสดงความเคารพก็ได้ ไม่ถือเป็นผิดวินัย เรื่องนี้เป็นตัวอย่างให้เห็นว่า ผู้ใหญ่ที่ต้องการได้รับความเคารพนับถือจากผู้น้อยอย่างจริงจังนั้น ควรสำรวจวาทาของตนให้พูดเป็นธรรมเป็นวินัยพูดเป็นสุภาสิต

วาทาเป็นการแสดงถึงภายในของบุคคล ว่าได้สะสมอะไรไว้เหมือนคนกินอาหารอย่างไร เมื่อเธอออก ย่อมมีกลิ่นสิ่งนั้นออกมา คนมีสิ่งใดสะสมอยู่ในใจมาก เมื่อพูดออกมา ย่อมอดที่จะแสดง

สิ่งนั้นออกมาไม่ได้ เพราะคำพูดและดวงตาเป็นเสมือนท่อระบายของจิตใจ เมื่อดวงใจใสสะอาด วาจาที่ออกมาก็ใสสะอาด ดวงตาแจ่มใส มีประกายแห่งความสุข เมื่อใจชุ่มมัว วาจาที่ออกมาก็ชุ่มมัว ไม่ชวนดีมีไม่เป็นวาจาเปยะ ชวนดูดีมี ดวงตาก็ชุ่มมัว หม่นหมอง มีแววเศร้าหรือประกายไฟแห่งโทสะ สุดแล้วแต่กรณี

ฉะนั้น ผู้ที่ต้องการพูดจาเป็นประโยชน์ จึงต้องเริ่มต้นหัดที่ใจ เมื่อใจใคร่ประโยชน์ หวังประโยชน์แก่ผู้อื่น วาจาที่ออกมาย่อมเป็นประโยชน์ ฝึกหัดใจให้มีธรรม อยู่กับธรรม วาจาที่ออกมาก็ย่อมประกอบด้วยธรรม ให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลายประมาณมิได้ วาจาไร้ประโยชน์แม้ตั้งพัน ไม่มีคุณค่าเท่าวาจาที่ประกอบด้วยประโยชน์ เพียงคำเดียวหรือบทเดียว เหมือนก้อนกรวดตั้งพันก้อนหินก้อน ก็หาสีค่าเท่าเพชรเม็ดเดียวไม่ พระพุทธองค์ตรัสกับอภยราชกุมารว่า วาจาจะเป็นที่รักหรือไม่เป็นที่รักของผู้อื่นก็ตาม พระองค์มุ่งประโยชน์ เห็นว่าเป็นประโยชน์ แล้วเลือกกาลเวลาตรัสพระวาจานั้น

๕. พูดด้วยจิตเมตตา

เมตตา คือ ความสนิทสนม ความปรารถนาสุขแก่ผู้อื่น ความหวังดี เมื่อบุคคลพูดด้วยจิตที่เปี่ยมด้วยความหวังดีและปรารถนาประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น คำพูดนั้นย่อมมีอานุภาพตรึงใจ เพราะโดยปกติธรรมดา คนเราส่วนมากมีความสามารถพิเศษอยู่อย่างหนึ่ง คือ ความสามารถในการอ่านใจของผู้พูดว่า เขาพูดด้วยจิตอย่างไร มีความประสงค์อะไรแอบแฝงซ่อนเร้นอยู่ด้วย พูดด้วยความหวังดี หรือหวังร้าย พูดเพื่อประโยชน์ของเราหรือเพื่อประโยชน์ของเขา แม้จะพูดดีอย่างไร ถ้าใจคิดคำนึงคำนวณแต่ผลประโยชน์ของตนแล้ว ความรู้สึกอันนั้นย่อมแลบออกมาให้คนรู้สึกและจับได้เสมอ เมื่อผู้ฟังรู้ว่าผู้พูดพูดเพื่อประโยชน์ของตนเสียแล้ว การที่จะยอมรับเชื่อและยินดีทำตาม ก็ลดน้อยลง หรืออาจไม่พอใจรับฟังเลย เพราะฉะนั้น ควรพูดด้วยจิตเมตตาปรารถนาสุขแก่ผู้อื่น แม้จะรุนแรงไปบ้าง ก็ไม่ระคายหูผู้ฟัง และผู้ฟังจะรู้สึกประทับใจมากกว่า พูดอ่อนหวานแต่ปราศจากความหวังดี การพูดด้วยจิตเมตตาจึงเป็นองค์คุณอย่างหนึ่งของวาจาสุภาสิต

อีกอย่างหนึ่งคือ สุภาสิตสูตร ขุททกนิกาย สุตตนิบาต
พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ หน้า ๔๑๑ พระพุทธองค์ทรงแสดงวาจา
สุภาสิตว่าประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. กล่าวแต่วาจาที่ดี ไม่กล่าววาจาชั่ว
๒. กล่าวเป็นธรรม ไม่กล่าวคำที่ไม่เป็นธรรม
๓. กล่าววาจาน่ารัก ไม่กล่าววาจาอันไม่น่ารัก
๔. กล่าวคำจริง ไม่กล่าวคำเหลวไหล

รวมความว่า ปิยวาจาก็คือวาจาสุภาสิต การพูดดี พูดถูก
กาลเวลา พูดคำจริง พูดมีประโยชน์ พูดอ่อนหวาน และพูดด้วย
จิตเมตตา ส่วนคำพูดน่ารัก พูดเพื่อให้คนอื่นรัก ให้คนอื่นหลง แต่
ขาดลักษณะแห่งวาจาสุภาสิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำหลอกลวง
แม้จะฟังดูน่ารักเพียงไรตามที่ผู้พูดประดิษฐ์คิดค้นขึ้น วาจาเช่น
นั้นก็ไม่ใช่ปิยวาจา เพราะคำพูดนั้นไปทำลายประโยชน์ของผู้ฟัง

ผู้กล่าวปียวาจาซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะดังกล่าวมา ย่อมเป็นที่รักที่เคารพยกย่องของคนทั้งหลาย จึงเป็นสังคหวัตถุอย่างหนึ่ง เป็นการสร้างเสน่ห์ให้แก่ตนอย่างถูกต้องมีรากฐาน นั่นคือการสร้างเสน่ห์ด้วยคุณธรรม เป็นการสร้างที่มั่นคงไม่เลือนลอย มีเหตุมีผล อธิบายได้ และใครๆ ก็ปฏิบัติได้ ถ้ามีความตั้งใจจริงและเห็นประโยชน์ของปียวาจาด้วยความรู้สึที่แท้จริง

๓. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์

ที่แปล อัตถจริยา ว่า การประพฤติประโยชน์ นั้น เป็นการแปลตามตัวอักษร ถือเอาความหมายว่า การบำเพ็ญประโยชน์ การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อคนทั้งหลาย คนเราเกิดมามีอวัยวะแขนขาเหมือนกัน ใครจะมีค่าตัวมากหรือน้อยเพียงไร จะเป็นคนสูงหรือต่ำอย่างไร ก็สุดแล้วแต่เขาทำตัวให้มีประโยชน์มากน้อยเพียงใด

บุคคลผู้บรรลุประโยชน์ตนแล้ว ก็ควรทำประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้างตามกำลังสามารถ พูดอีกอย่างหนึ่ง เมื่อช่วยตัวเองได้แล้ว ก็ควรช่วยผู้อื่นด้วย ในการค้าเงินชีวิตนั้น ควรให้ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นประสานกัน คือให้ได้รับประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย อันที่จริง ไม่มีประโยชน์ตนที่ประกอบด้วยธรรม (คือถูกต้อง) อันใดที่ไม่เป็นประโยชน์ผู้อื่น และในทำนองเดียวกัน ไม่มีประโยชน์ผู้อื่นอันใดที่ถูกต้องจะไม่ใช่ประโยชน์ตนด้วย ประโยชน์ทั้งสองย่อมอาศัยซึ่งกันและกันดำเนินไป

ทางดำเนินของประโยชน์ ที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ **หน้าที่** กล่าวคือ ผู้ต้องการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนหรือแก่ผู้อื่นก็ตาม หนทางที่จะทำประโยชน์ให้ได้ดีที่สุดก็คือการทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ตนเป็นอะไร อยู่ในฐานะอย่างไร มีหน้าที่อะไร การทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์นั้นแหละคือการทำประโยชน์ ตัวอย่าง ในฐานะเป็นลูก ทำหน้าที่ของลูกอย่างดีที่สุดต่อพ่อแม่ ในฐานะเป็นพ่อแม่ ทำหน้าที่ของพ่อแม่อย่างดีที่สุด ในฐานะเป็นครู อาจารย์ เป็นเพื่อน เป็นศาสนิกของศาสนา เป็นพลเมืองของชาติ เป็นสามีหรือภรรยา เป็นญาติพี่น้อง เป็นนายจ้าง หรือเป็นลูกจ้าง จะเห็นได้ว่า คนคนเดียว ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องมากมายนั้น การทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์จึงเป็นการทำประโยชน์แก่ผู้อื่นไปด้วยในตัว และการทำประโยชน์แก่ผู้อื่นก็เป็นการส่งเสริมตนเองให้มีฐานะสูงขึ้น ดังนั้น ประโยชน์ทั้งสองคือประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น จึงอิงอาศัยกันอยู่อย่างแยกกันไม่ออก

คนเราเกิดมาแล้ว ทุกคนต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่นๆ ในฐานะต่างๆ ซึ่งมีความผูกพันให้เราต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่เกี่ยวข้องนั้น การที่จะปฏิบัติหน้าที่ทุกๆ อย่างที่ตนมีอยู่ให้บริบูรณ์นั้น ค่อนข้างจะทำได้ยาก เพราะฉะนั้น คนที่ทำหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์ได้ จึงเป็นบุคคลที่หาได้ยาก และเราอาจสรุปลงได้ว่า คนที่ดีที่สุดหรือมีประโยชน์ที่สุดนั้นก็คือ คนที่ทำหน้าที่ของตนดีที่สุดนั่นเอง

ดูตัวอย่างจากสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น บ้านเรือนหรือเครื่องจักรก็ได้ เครื่องเรือนอันใดทำหน้าที่ของมันดีที่สุด เช่น เสาหรือคานมีหน้าที่ในการรับน้ำหนัก ถ้ามันรับน้ำหนักได้ดีที่สุด ก็ถือว่าเป็นเสาหรือคานที่ดีที่สุด ทำประโยชน์ตามหน้าที่ของมันดีที่สุด หลังคามีหน้าที่ในการบังแดดบังฝน ถ้ามันบังแดดบังฝนได้ดีที่สุด ไม่ทะลุ ไม่รั่ว ก็ถือว่าเป็นหลังคาที่ดีที่สุด มีประโยชน์ ถ้ามันไม่ทำหน้าที่ของมัน หรือทำหน้าที่ได้ไม่ดี เขาก็เรียกว่า หลังคาไม่ดี ต้องซ่อมแซมหรือต้องรื้อทิ้งในฐานะที่ไม่มีประโยชน์

เครื่องจักรก็เหมือนกัน สัมภาระต่างๆ คุมกันเข้าเป็นเครื่องจักร ตัวใดทำหน้าที่ของมันดีที่สุด เราเรียกว่ามันมีประโยชน์ที่สุด ตัวใดทำหน้าที่ไม่ดี เราก็ไม่ชอบใจเครื่องตัวนั้น ตัวใดไม่ทำหน้าที่เลย เจ้าของต้องถอดทิ้ง เอาตัวอื่นใส่เข้าแทน อวัยวะในร่างกายของเราก็เหมือนกัน ส่วนใดที่ทำงานตามหน้าที่ของมันดีที่สุด เราก็เรียกว่าอวัยวะนั้นดีที่สุดตามฐานะของมัน เราไม่ต้องการให้มือไปหายใจแทนปอดและจมูก และทำนองเดียวกัน เราไม่ต้องการให้จมูกและปอดมาเดินแทนเท้า แต่เราต้องการเพียงว่า อวัยวะส่วนใดมีหน้าที่อย่างไร ขอให้มันทำหน้าที่ของมันให้ดีที่สุดเท่านั้น ร่างกายของเราก็จะแข็งแรงสมบูรณ์ มีสุขภาพอนามัยที่ดีเลิศ

จะเห็นว่า การบำเพ็ญประโยชน์ก็คือการทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ พระราชามหากษัตริย์ที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างไพศาล ก็โดยวิธีการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจหรือหน้าที่ของพระองค์ตามทศพิธราชธรรมนั่นเอง

หลักหรือธรรมเพื่อบรรลुประโยชน์

พระพุทธศาสนาแสดงประโยชน์ที่จะพึงบรรลुถึงไว้ ๓ ประการคือ

๑. ประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ)
๒. ประโยชน์ภายหน้าหรือในชาติหน้า (สัมปรายิกัตถะ)
๓. ประโยชน์อย่างยิ่ง หรือประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถะ)

เพื่อบรรลุถึงประโยชน์ในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมหรือหลักปฏิบัติไว้ ๔ ประการ คือ

๑. อุดรฐานสัมปทา ความขยันหมั่นเพียร ขยันลุกขึ้นประกอบกรณียกิจตามหน้าที่ของตน ไม่เกียจคร้าน ขยันประกอบคุณงามความดี

๒. อารักขสัมปทา รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้โดยชอบธรรมซ่อมแซมเครื่องใช้ที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับคืนดีเท่าที่จะทำได้ รักษาคุณงามความดีที่ทำให้เกิดขึ้นได้แล้ว ไม่ให้เสื่อม

๓. กัลยาณมิตตตา ความเป็นผู้มีมิตรสหายดี เว้นการสมาคมคบหาคนพาลสันดานหยาบ อันจะชักนำไปในทางที่ชั่ว

๔. สมชีวิตา ความรู้จักเลี้ยงชีวิตตามเหมาะสมแก่กำลังทรัพย์
ที่หาได้ ไม่ฟุ่มเฟือย และไม่ฝืดเคือง

นอกจากหลัก ๔ ประการนี้แล้ว ควรดำเนินชีวิตให้สอดคล้อง
ตามสภาพสังคม ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม มี
ความตระหนักรู้ว่า สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วอย่างไร การยึดหลัก
เก่าๆ อยู่ โดยไม่คำนึงไม่ตระหนักรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม
มีแต่จะทำให้เป็นคนล้าหลัง ไม่ทันการณ์และกาล ดังที่สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตรัสไว้ว่า

“การศึกษานั้น เพิ่มความรู้แก่ผู้เรียนมากกว่าได้พบเห็นตาม
ลำพังตน แต่คนผู้ศึกษาโดยมาก เรียนรู้อย่างใดแล้ว เทียมทันหรือ
ขึ้นหน้าคนทั้งหลายแล้ว ย่อมถือว่าความรู้เช่นนั้นเป็นดี ติดอยู่ใน
ความรู้เช่นนั้น ถือเอาความรู้เช่นนั้นเป็นทฤษฎานาคติ (คือสิ่งที่เอา
เป็นอย่าง) พอใจอยู่ในความรู้เพียงเท่านั้น ไม่อาศัยความศึกษานั้น
ใช้ความคิดของตนเพื่อได้ความรู้อันสูงหรือกว้างขวางกว่านั้นอีก คน

พวกใดติดแน่นในการศึกษาอย่างนั้น คนจำพวกนั้นย่อมไม่ทันคนจำพวกอื่นผู้อาศัยการศึกษานั้น ใช้ความคิดของตนแล้ว ย่อมได้ความรู้ที่เยี่ยมกว่า หรือแปลกกว่า*.....”

ควรรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน ยึดมั่นอยู่ในธรรม แต่ตามโลกทัน เป็นคนทันโลกโดยไม่ต้องทิ้งธรรม ฉลาดรอบรู้ในเรื่องความเลื่อมความเจริญ และเหตุแห่งความเลื่อมความเจริญ มีอุบายรู้จักหลบหลีกความเลื่อม ดำเนินไปสู่ความเจริญ เช่น เว้นอุบายมุขต่างๆ ถอนตนขึ้นจากความเลื่อมโทรม ยืนอยู่บนฐานอันมั่นคงแห่งความดี มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะนำตนไปสู่ความสุขความเจริญได้ แม้จะพลีชีพล้าไปบ้างในกาลบางครั้ง อันเป็นธรรมดาของชีวิต ก็ไม่ท้อถอย มีกำลังใจในการต่อสู้อุปสรรค ฝ่าฟันไปจนประสบความสำเร็จ

---

*จากหนังสือ พระมหาสมณเภาท มหามกุฏราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ ๒๕๒๑

เพื่อบรรลุถึงประโยชน์ในภายหน้าหรือชาติหน้า ทรงแสดงหลักธรรมหรือหลักปฏิบัติไว้ ๔ ประการ คือ

๑. **สัทธาสัมปทา** มีศรัทธาสมบูรณ์ เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของๆ ตน เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่ออย่างมีเหตุผล ไม่มกมาย มีศรัทธามั่นคงไม่คลอนแคลนในคุณความดี ไม่ลังเลสงสัยเรื่องทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๒. **ศีลสัมปทา** มีศีลสมบูรณ์ตามฐานะของตนๆ เว้นการเบียดเบียนผู้อื่น ชื่อสัตย์สุจริต มีความประพฤติสุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน เคารพในสิทธิของผู้อื่นโดยชอบธรรม

๓. **จาคสัมปทา** มีใจเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว มีใจมุ่งประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว หรืออย่างน้อย เห็นประโยชน์ของผู้อื่นเสมอด้วยประโยชน์ของตัวเอง ไม่หักรานประโยชน์ของเขาเพื่อประโยชน์ของตัวเอง

๔. **ปัญญาสัมปทา** สมบูรณ์ด้วยปัญญา รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มีแสงสว่างในใจ ใจไม่มีติดด้วยโมหะ

รู้จักเว้นสิ่งที่ควรเว้น ทำสิ่งที่ควรทำ ฉลาดรอบรู้ว่าจะไรควรทำก่อน
อะไรควรทำทีหลัง ทำใจได้ ปลงได้ในเหตุการณ์ที่ควรปลง ไม่ดีโทษ
ตีพಾಯ่างคนไร้สติปัญญา ประคองใจไว้ได้เมื่อมีทุกข์ ไม่หลงระเรีง
เมื่อมีสุข

พระพุทธศาสนาแสดงว่า มนุษย์เรามีได้เกิดมาเพียงชาติเดียว
แต่มีสังสารวัฏคือการเวียนว่ายตายเกิด จนกว่าจะสิ้นกิเลสสิ้นกรรม
เมื่อจะต้องเกิดอีก ก็ควรบำเพ็ญกรรมดีอันจะอำนวยผลให้มีสุข
ในชาติหน้า เพื่อมีชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ตกต่ำลำบาก เรียกว่าสอนให้เป็น
คนมีสายตายาว มองกาลไกล ไม่เห็นแต่ความสุขความสำเร็จใน
ปัจจุบันเท่านั้น แต่ให้คำนึงถึงอนาคตอันยาวนานด้วย จึงทรงสอน
เรื่องสัมปรายิกัตถะ (ประโยชน์ในชาติหน้า) ไว้ด้วย

เพื่อบรรลุถึงประโยชน์อย่างยิ่ง หรือประโยชน์อันสูงสุด คือ
นิพพาน อันได้แก่การดับเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์ ทรงแสดง
อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ

๑. *สัมมาทิฐิ* ความเห็นชอบ มีความเห็นอันถูกต้อง อย่างต่ำ เช่น เห็นว่าทำดี ย่อมได้รับผลดี ทำชั่ว ได้รับผลชั่ว อย่างสูงคือ เห็น อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง

๒. *สัมมาสังกัปปะ* ความดำริชอบ ตั้งใจไว้ในทางที่ถูก

๓. *สัมมาวาจา* พูดชอบ เว้นวจีทุจริต ๔ อย่าง ประพฤติวจีสุจริต ๔ อย่าง

๔. *สัมมากัมมัณฑะ* กระทำชอบ เว้นการกระทำในทางที่ผิด

๕. *สัมมาอาชีวะ* เลี้ยงชีพชอบ เว้นมิจฉาชีพทั้งปวง ประกอบ แต่สัมมาชีพ

๖. *สัมมาวายามะ* เพียรชอบ เช่น เพียรละความชั่ว เพียรทำความดี เพียรรักษาความดีให้คงอยู่ และให้เจริญยิ่งขึ้นไป

๗. *สัมมาสติ* ระลึกชอบ มีสติระลึกในทางที่จะให้จิตเจริญ มั่นคง สะอาด ผ่องใส และว่องไวด้วยสติปัญญา เช่น ระลึกอยู่ในสติปัญญาทั้ง ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม อันพระองค์ทรงยกย่องว่า เป็นทางสายเอกอันจะนำสัตว์ผู้ปฏิบัติให้ล่วงพ้นทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย

๘. *สัมมาสมาธิ* สมาธิชอบ คือมีใจตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวในอารมณ์
อันบริสุทธิ์ ทำให้ใจมีกำลัง ต่อต้านกิเลสได้ดี เป็นบาทฐานให้จิตใช้
ปัญญาได้โดยสะดวก ในชั้นธรรมดาสามัญ คนที่จิตสงบ ย่อมสะดวก
ในการใช้ปัญญาประกอบกิจการต่างๆ ในขั้นสูงขึ้นไป คนที่จิตตั้งมั่น
อยู่ในฌาน ย่อมสะดวกในการอาศัยฌานนั้นเป็นบาทฐานให้วิปัสสนา
พลุ่งพลิง ทำลายกิเลสให้สิ้นไปหรืออ่อนกำลังลง

มรรคมืองค์ ๘ นี้ เป็นวิถีชีวิตอันยอดเยี่ยม ใครดำเนินตามได้
ย่อมได้พบกับความประเสริฐเยี่ยม ไม่ว่าจะเป็นชีวิตแบบฆราวาสหรือ
ชีวิตแบบสมณะ จะต่างกันบ้างก็แต่เพียงความเข้มข้นหรือความ
เจือจางขององค์มรรคเท่านั้น

พระพุทธองค์ตรัสสรรเสริญมรรคมืองค์ ๘ ไว้ว่า

“บรรดาทางทั้งหลาย อริยมรรคมืองค์ ๘ ประเสริฐที่สุด

บรรดาบททั้งหลาย บท ๔ คืออริยสัจ ๔ ประเสริฐที่สุด

บรรดาธรรมทั้งหลาย วิราคะ (นิพพาน) ความปราศจากราคะ

ประเสริฐที่สุด

บรรดาสัตว์สองเท้าทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีจักขุ
(ทั้ง ๕*) ประเสริฐที่สุด

ทางนี้ (คือมรรคมีองค์ ๘) เท่านั้น หาใช้ทางอื่นไม่ ที่เป็นไป
เพื่อความบริสุทธิ์แห่งญาณตรรศนะ ท่านทั้งหลายจงตั้งใจดำเนิน
ตามทางนี้เถิด จะทำให้มารและเสนามารหลง (คือตามไม่พบเพราะ
ไม่ใช่ทางเดินของมาร) เมื่อท่านทั้งหลายดำเนินตามทางนี้แล้ว
จักทำทุกข์ให้สิ้นสุดได้ เราได้บอกทางเพื่อนิพพานไว้แล้ว ความเพียร
สำหรับเนาบาป ท่านทั้งหลายต้องทำเอง ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก
เท่านั้น ผู้มีมาน (แห่งพินิจด้วยดี) ปฏิบัติตามทางนี้แล้ว ย่อมพ้น
จากเครื่องผูกของมาร”

*จักขุ ๕ คือ ๑. มังสจักขุ = ตาเนื้อ ตาธรรมดา ๒. ทิพจักขุ = ตาทิพย์ ๓. พุทธจักขุ
= ทรงใช้ในการตรวจดูอุปนิสัยของเวไนยสัตว์ ๔. ปัญญาจักขุ = ความเข้าพระทัยอย่าง
แจ่มแจ้งแตกฉานในธรรม ๕. สมันตจักขุ = หมายถึง พระสัมพุทธญาณ ทำให้ทรง
เป็นพระสัมพุทธ

รวมความว่าอัตถจริยานั้น คือการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ หรือการบำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น ให้ได้รับประโยชน์ทั้ง ๓ คือ ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า และประโยชน์สูงสุด คือมรรคผลนิพพาน อันเป็นการพ้นจากทุกข์แห่งการเวียนว่ายตายเกิดโดยประการทั้งปวง

คนที่ดีที่สุด ที่โลกยกย่องมากที่สุด ก็คือคนที่มีประโยชน์ ที่สุดนั่นเอง เพราะฉะนั้น จึงควรทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์

๔. สมานัตตตา

คำ สมานัตตตา แปลได้หลายนัย และมีความหมายดี ๆ ทั้งนั้น เช่น ความไม่ถือตัว คือไม่หยิ่งทะนงตน การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ความเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ความเป็นผู้เสมอกันในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ การประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะ บุคคลและเหตุการณ์

การประพฤติได้ดังนี้ เป็นข้อหนึ่งที่เป็นเหตุยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน

ต่อไปนี้จะได้ขยายความพอสมควร

๑. *ความไม่ถือตัว* ไม่หยิ่งทะนงตน ไม่กระด้าง อวดเก่ง แต่เป็นคนสุภาพ อ่อนโยน ทำให้น่ารัก น่าเคารพนับถือ

คนบางคนมีมานะจัด คือถือตัวจัด กระด้างขึ้นเพราะปรารถนาดี สุกุลบ้าง ทรัพย์บ้าง ยศบ้าง ความมีชื่อเสียงบ้าง แล้วดูหมิ่นผู้อื่น การดูหมิ่นผู้อื่นด้วยกิริยาหรือวาจาก็ตาม เป็นการสร้างความเจ็บใจให้แก่ผู้ได้รับ ทำให้เขาเกลียดชัง ไม่เป็นไปเพื่อการผูกมิตร

ดังเรื่องของชาวศากยะ มีท้าวมหานาม เป็นต้น ที่ดูหมิ่นเจ้าชาย
วิทูรณะจนถูกฆ่าเสียเป็นอันมาก

ความถือตัวทะนงตน เป็นกิเลสร้ายอย่างหนึ่งที่คอยบั่นทอน
ความรักในตัวเอง และเป็นเหตุแห่งทุกข์ในใจของบุคคลผู้นั้นเอง
เหมือนแบกเอาของหนักไว้ วางไม่ลง ปลงไม่ได้ ความทะนงตนยัง
เป็นสาเหตุแห่งอาชญากรรมมากมาย เช่น เพียงแต่รู้สึกรว่าฝ่ายหนึ่ง
พุดจาหรือมีกิริยาท่าทางในเชิง “ลบเหลี่ยม” เท่านั้น ก็อาจยิงหรือ
แทงเขาถึงตาย หรืออาจผูกใจเจ็บ โกรธกันไปจนตายก็ได้ ทั้งนี้ก็
เพราะผู้ลบเหลี่ยมนั้นไปทำลาย “ปมเชื่อง” ของเขา การพยายามรักษา
ปมเชื่องเอาไว้ นั่น เป็นภาระอันหนักยิ่งนักอย่างหนึ่ง * “การทำลาย
ปมเชื่อง หรืออัสมิมานะ เสียได้ จึงเป็นความสุขอย่างยิ่ง” เป็นความสุข
ทั้งตนเองที่ไม่ต้องแบกเอาทฐิมานะไว้ และเป็นความสุขแก่ผู้อื่นที่ไม่
ต้องถูกเขี้ยวเงาแห่งอัสมิมานะทิ่มแทงขบกัดเอา คนที่ทะเลาะวิวาท
กันนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะฝ่ายหนึ่งไปลบเหลี่ยมหรือปมเชื่องของ
อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งพยายามรักษาเหลี่ยมของตนไว้ให้มากที่สุด อีกส่วน

* อัสสิมานุสสุ วินโย เอตฺ เว ปรมํ สุขํ ขุททกนิกาย อุทาน ๒๕/๕๑/๘๖

หนึ่งเป็นเพราะผลประโยชน์ขัดกัน อันเป็นเรื่องกาม กล่าวอย่างสั้นก็คือ ทะเลาะกันเพราะเรื่องทิจูและเรื่องกาม

๒. *การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ* คือเมื่อสำรวจตนเองเรียบร้อยแล้ว ว่าตนอยู่ในฐานะอย่างไร ก็วางตนไว้ในฐานะอย่างนั้น เช่น มารดา บิดา ครูอาจารย์ บุตรธิดา หรือศิษย์ การวางตนผิดฐานะมีแต่จะก่อความยุ่งเหยิงแตกร้าง ไม่เป็นไปเพื่อความสามัคคี ส่วนคนที่วางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ทำให้ดูงาม น่ากราบไหว้ น่าบูชา น่าเคารพ นับถือ หรือน่ารักใคร่ตามฐานะของตนๆ พระพุทธรูปนั้น วางอยู่ที่ใด ก็เป็นพระพุทธรูปอยู่นั่นเอง แต่ถ้าได้วางไว้ในที่อันสมควร ก็ทำให้ดูสง่างามและน่ากราบไหว้ยิ่งขึ้น

๓. *ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลาย* คุณข้อนี้หมายถึง ความเป็นคนสม่ำเสมอ ประพฤติตนสม่ำเสมอ เคยดีกับเขาอย่างไรก็อย่างนั้น เคยเป็นนักเรียนร่วมรุ่นกันมา จบแล้วแยกย้ายกันไปทำงานตามความถนัด บางคนอาจไปรับราชการ มียศศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่สูง บางคนอาจไปประกอบกิจการส่วนตัว ไม่มียศศักดิ์ ดำรงตนเพียงพอครองชีพ

อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน บางคนอาจถึงลำบากยากจน ผู้มีสมานัตตดา
ย่อมแสดงความสนิทสนมคุ้นเคยอย่างเดิม แต่ทั้งนี้ต้องเริ่มต้นจาก
ผู้มียศศักดิ์ก่อน มิฉะนั้น ผู้ไม่มียศศักดิ์ย่อมเกรงใจ ไม่กล้าตีสนิท
ผู้มีปัญญาย่อมมองเห็นว่า มิตรที่ดำรงอยู่ในมิตรธรรมนั้น ไม่ต่ำต้อย
เลย กล่าวอีกทีหนึ่งว่า ไม่มีความต่ำต้อยสำหรับมิตรผู้ดำรงอยู่ใน
มิตรธรรม นิทานเรื่องหนูกับราชสีห์ ซึ่งเป็นมิตรกันและช่วยเหลือ
กันได้ทั้งนั้น น่าจะเป็นคติอันดีสำหรับคนใหญ่คนโตที่จะดำเนินตาม
และไม่รังเกียจที่จะเป็นมิตรกับคนซึ่งมีฐานะต่ำกว่าตน

๔. ความร่วมสุขร่วมทุกข์ คุณข้อนี้หมายถึง แสดงความยินดี
ปรีดาเมื่อเขาได้สุข ไม่ริษยา และมีใจกรุณาคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์เมื่อ
เขาได้ทุกข์ บันเทิงใจร่วมกันเมื่อประสบความสำเร็จ และไม่ทอดทิ้ง
ยามวิบัติ มิตรในยามทุกข์ย่อมเป็นมิตรที่แท้จริง เคยเห็นนักการ
เมืองที่ยามรุ่งเรืองก็มีบริวารป่าวไพร่นอบน้อมล้อมหน้าล้อมหลัง
ออกปากอะไรก็ได้ดังประสงค์ แต่พอหมดอำนาจลง อย่าว่่าแต่เพียง
ออกปากเปรยๆ เลย แม้ไปขอร้องอ้อนวอนเขาเพื่อให้อภัยขจัดปัดเป่า
ทุกข์ร้อน ก็หาคนยินดีช่วยเหลือได้ยาก ยิ่งถ้าทำผิดไว้อันเป็นเหตุให้

ถูกเนรเทศไปอยู่นอกบ้านนอกเมืองของตนด้วยแล้ว ก็เห็นมีแต่ภรรยาเท่านั้นที่ติดสอยห้อยตามไปทุกหนทุกแห่ง มิตรในยามทุกข์จึงหาได้ยากจริงๆ ใครประพฤติดนเป็นคนร่วมทุกข์ของผู้อื่น ย่อมได้รับความรักจากผู้นั้นเป็นอันมาก เป็นปวงคล่องใจอันสำคัญ

๕. *ประพฤติดนเหมาะสมแก่ภาวะ บุคคล และเหตุการณ์* *ชื่อว่า* ประพฤติดนเหมาะสมแก่ภาวะ คือความเป็นอยู่ของตนนั้น ได้กล่าวแล้วในข้อว่า วางตนเหมาะสมแก่ฐานะ เพราะมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือตนเป็นอย่างไร อยู่ในฐานะใด ก็วางตนเหมาะสมอย่างนั้น ส่วนชื่อว่าเหมาะสมแก่บุคคลและเหตุการณ์นั้น จะอธิบายต่อไป

การวางตนให้เหมาะสมแก่บุคคล จัดเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ไม่เป็นคนบุ่มบ่าม ไม่เป็นคนไม่มีต้นมีปลาย แต่เป็นคนรู้จักที่ต่ำที่สูง รู้ว่าคนใดควรประพฤติอ่อนน้อม หรือประพฤติให้พอดีอย่างไร ก็ทำอย่างนั้น *ไม่มากไม่น้อย ไม่ขาดไม่เกิน ไม่เป็นคนล้น และไม่เป็นคนขาด*

ที่ว่า วางตนให้เหมาะสมแก่เหตุการณ์นั้น คือมีปัญญารู้ว่า เหตุการณ์ใดอยู่ในสภาพอย่างไร ได้เปลี่ยนไปแล้วอย่างไร ควรปรับ ตนอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ อย่างที่สุภาภิตท่าน เตือนไว้ว่า “น้ำเชี่ยว อย่าเอาเรือไปขวาง อย่าหักด้ามพร้าด้วยเข่า อย่าเอามีดไปกรีดหิน อย่าเอาไข่ไปทุบกับหิน” เป็นต้น ล้วนแต่สอน ให้ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ทั้งสิ้น เมื่อน้ำกำลังเชี่ยว ใคร เอาเรือไปขวาง เรือก็ล่ม คนหักด้ามพร้าด้วยเข่า ด้ามพร้าไม่หัก แต่ เข่าจะแตกหรือถลอก คนเอามีดไปกรีดหิน มีดก็เสียเอง คนเอาไข่ไป ทุบหินด้วยหวังว่าจะให้หินแตก แต่ไข่ต้องแตกเสียเองอย่างแน่นอน นี่เป็นคำเปรียบเทียบให้คนใช้ปัญญาพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ แล้ว ปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่เหตุการณ์ คำทำนองสอนให้ทำก็มี เช่น ให้ตีเหล็กเมื่อร้อน แปลว่า ให้รีบทำางานเมื่อถึงกาลอันควร (เพราะพอเหล็กเย็นเสียแล้ว ตีไม่ได้) น้ำขึ้นให้รีบตัก (เพราะมันตัก ได้ง่าย) แปลว่า เมื่อเห็นโอกาสแล้วรีบทำเสีย ปล่อยให้โอกาสล่วง เลยไปแล้วทำลำบาก ดังนี้ เป็นต้น เป็นการสอนให้ทำตนให้เหมาะ สมแก่สถานการณ์หรือเหตุการณ์ และโอกาสอันควรจะทำกิจนั้นๆ

สรุปความ

ได้กล่าวรายละเอียดแห่งสังคหัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว
น้ำใจ เครื่องประสานสามัคคี) ๔ ประการ มาพอสมควรแล้ว จึงขอ
สรุปความตามนัยแห่งสังคหัตถุคาถา (คาถา = บทร้อยกรอง) ว่า

“ธรรม ๔ ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมา
นัตตตา นี้ เป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์ในโลก เปรียบเหมือนลีม้สลัก
ของรถที่เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของรถไว้ด้วยกัน แล้วแล่นไปได้ ถ้าธรรม
เครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ไม่มีแล้ว มารดาบิดาก็ย่อมไม่ได้ความนับถือ
และการบูชาจากบุตร แต่เพราะเหตุที่สังคหัตถุเหล่านี้มีอยู่ และ
บัณฑิตทั้งหลายได้ฟังพิจารณาประพจน์ตามอยู่ จึงได้บรรลุคุณอัน
ยิ่งใหญ่ และเป็นผู้ควรได้รับการสรรเสริญ”*

---

*บรรยาย ณ สถาบันวิทย์ศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ระหว่างเดือน พ.ค.-ก.ค.
พุทธศักราช ๒๕๒๒

หลักสูตรเพื่อ
ความสำเร็จในชีวิต

อิทธิบาท แปลตามตัวอักษรว่า บาทแห่งฤทธิ์ หรือ ฐานอัน
ก่อให้เกิดความสำเร็จ ให้บรรลุผลตามที่มุ่งหมาย แปลเอาความว่า
เหตุแห่งความสำเร็จ บุคคลจะประสบความสำเร็จในเรื่องใด ไม่ว่า
เล็กหรือใหญ่ ต้องประพฤติตนให้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ
๔ ประการ คือ

- ฉันทะ ความพอใจในสิ่งนั้น
- วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
- จิตตะ เอาใจใส่อย่างจริงจังต่อสิ่งนั้น
- วิมังสา ไตร่ตรองพิจารณาด้วยปัญญาในสิ่งนั้น

ฉันทะ ถ้ายังไม่มีก็ปลูกขึ้นได้โดยการพิจารณาให้เห็นคุณของ สิ่งที่เราจะทำ เมื่อเห็นคุณแล้วก็เริ่มทำ ทีแรกๆ อาจต้องฝืนใจบ้าง แต่พอทำไปๆ เห็นคุณเข้าก็ชอบไปเอง เมื่อเกิดฉันทะแล้ว ความเพียร พยายาม การไตร่ตรอง พิจารณาด้วยปัญญาก็เกิดตามขึ้นมา บางที วิมังสาคือปัญญาเกิดขึ้นก่อน ฉันทะ วิริยะ จิตตะ จึงเกิดตามขึ้นมา อย่งไรก็ตาม หลักทั้ง ๔ ประการนี้ควรจะต้องใช้ให้ไปด้วยกัน จึง จะสำเร็จประโยชน์ในการสร้างความสำเร็จแก่ชีวิต

อันที่จริง การสร้างความสำเร็จแก่ชีวิตนั้นเป็นเรื่องยากมาก แต่เป็นสิ่งที่ทำได้ มีตัวอย่างของผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตในด้าน ต่างๆ มากมาย ทั้งในประเทศไทยของเราและต่างประเทศ แต่ผู้ที่จะ ประสบความสำเร็จในทางใด ก็ต้องมีความนิยมชมชอบในทางนั้น คือฉันทะ มีความพากเพียรพยายามไม่หยุดหย่อน ไม่ท้อถอย ก้าวไป ข้างหน้าอยู่เสมอ เมื่อเห็นสิ่งใดดี ตกลงใจที่จะทำแล้ว ก็มีความเพียร ไม่ย่อหย่อน พยายามไปจนกว่าจะประสบความสำเร็จ คือวิริยะ นอกจากนี้ยังต้องเอาใจใส่ต่อการทำงานที่ทำนั้นอย่างถี่ถ้วนรอบคอบ คือทำอย่างเป็นชีวิตจิตใจ ถือว่าการทำงานนั้นเป็นส่วนสำคัญของชีวิต

เป็นการงานที่คู่กับชีวิตของตน และตนมีความสุขจากการที่เอาใจ
ฝักใฝ่อยู่กับสิ่งนั้น คือจิตตะ นอกจากนี้ควรจะต้องใช้ปัญญาพิจารณา
ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นอยู่เสมอ คือวิมังสา

เมื่อบุคคลใดใช้ฉันทะ วิริยะ สร้างความสำเร็จให้แก่ตนเองได้
แล้ว ก็ควรมีน้ำใจเพื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่นหรือสังคมให้ประสบความสำเร็จ
สำเร็จด้วย โดยการอดหนุนช่วยเหลือให้ผู้อื่นมีความขยันหมั่นเพียร
ถ้าพอช่วยทางทุนทรัพย์ได้ก็ช่วย การช่วยให้ผู้อื่นตั้งตัวได้นั้น เป็นบุญ
กุศลอันยั่งยืนและเขาจะระลึกถึงบุญคุณอยู่เสมอ นอกจากนี้ ถ้ามี
โอกาสทำสาธารณประโยชน์ได้ก็ควรทำ

พระยาภักตินรเศรษฐี (เลิศ เศรษฐบุตร) เป็นคนไทยคนหนึ่ง
ที่สร้างความสำเร็จให้แก่ชีวิตของท่านเอง และได้ช่วยเหลือผู้อื่นเป็น
อันมาก ท่านสร้างตัวจากไม่มีอะไรเลยจนเป็นเศรษฐีคนหนึ่งของไทย
ผลงานของท่านเป็นประโยชน์แก่ครอบครัว วงศ์สกุล และสังคมไทย
มาจนถึงปัจจุบันนี้ เช่น โรงพยาบาลเลิศลิน บริษัทรถเมล์นายเลิศ
จำกัด (รถเมล์ขาว) ซึ่งเพิ่งรวมเข้ากับองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ

(ขสมก.) เมื่อเร็วๆ นี้ โรงแรมใหญ่ทันสมัยแห่งหนึ่งคือ โรงแรม ฮิลตัน ณ ปารีส นายเลิศ ก็เป็นของทายาทของพระยาภักตินรเศรษฐ์ เหมือนกัน

พระยาภักตินรเศรษฐ์ได้กล่าวคติเตือนใจไว้ว่า “ความซื่อสัตย์ สุจริต ความพากเพียรและความอดทน เป็นต้นทุนอันสำคัญซึ่งทุกคนมีอยู่ ส่วนทุนทรัพย์นั้น มีเท่าไรก็ลงทุนไปเท่านั้นก่อน คนที่มักพูดว่าไม่มีทุนนั้น เพราะนึกถึงแต่จะทำการใหญ่เลยทีเดียว ไม่เริ่มจากเล็กน้อยไปหาใหญ่”

เพราะฉะนั้น ผู้มุ่งหมายความสำเร็จในทางใด จึงต้องปลูก ความพอใจ มีความเพียรพยายาม เอาใจใส่และใช้ปัญญาพิจารณา ในทางนั้นอย่างจริงจัง สม่ำเสมอ

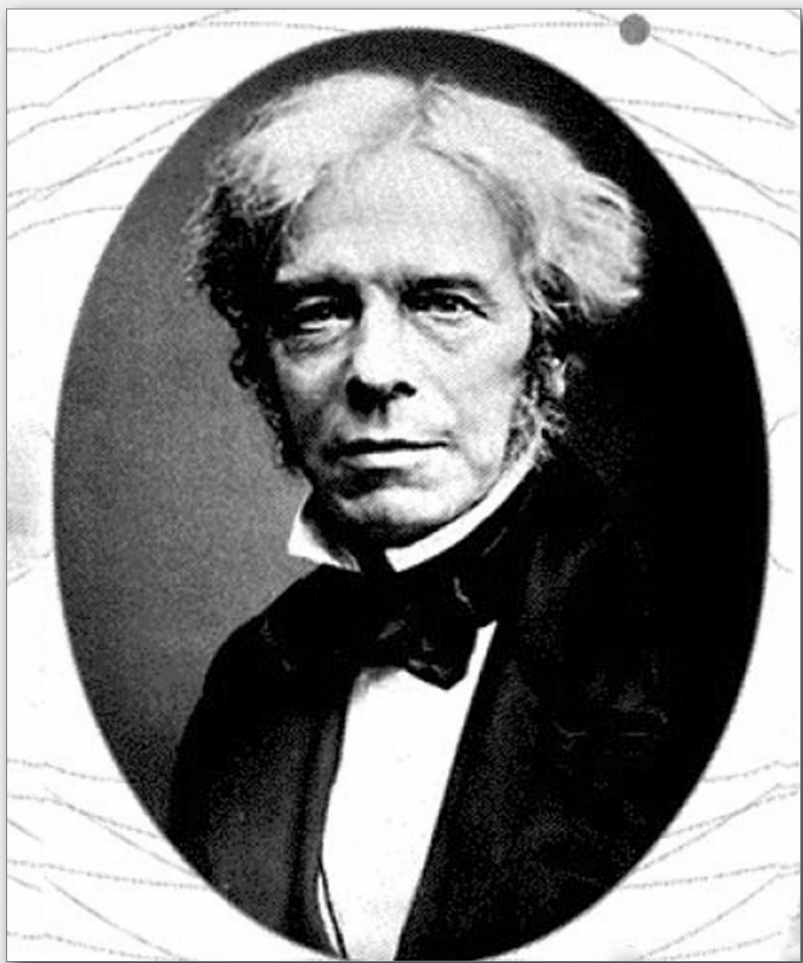
นักเรียนนั้นมีหน้าที่โดยตรงในการศึกษาเล่าเรียน จึงต้องปลูก จันทะลงไปในการศึกษา พิจารณาให้เห็นคุณประโยชน์ของการศึกษา เล่าเรียน แม้จะลำบากบ้างในเบื้องต้น ก็มีผลดีในเบื้องปลาย เหมือน

รดน้ำต้นไม้ที่โคน แต่มีผลที่ปลาย เมื่อมีผลแล้วก็ให้ผลไปเป็นเวลา ๓๐-๔๐ ปีก็มี เป็นร้อยปีก็มี เป็นการลงทุนที่เกินคุ้ม นอกจากนี้ การศึกษาเล่าเรียนยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

เมื่อว่างจากการศึกษาเล่าเรียนก็ควรช่วยพ่อแม่ญาติพี่น้อง หรือครูบาอาจารย์ทำการอันเป็นประโยชน์ การทำงานเป็นการเรียน โดยตรงอย่างหนึ่ง เรียกว่า เรียนโดยการกระทำทำให้เรามีประสบการณ์ ตรงและฉลาดขึ้นทุกวัน เมื่อทำงานจริง งานนั่นเองจะสอนเราให้ได้ บทเรียนอย่างดีที่สุด เราจึงไม่ควรดูหมิ่นการงานใดๆ

ลองอ่านเรื่องต่อไปนี้แล้วพิจารณาว่า เจ้าของประวัติได้สร้างความสำเร็จในชีวิตมาอย่างไร ท่านต้องใช้อิทธิบาท ๔ เพียงใด

ผู้ให้พลังงานแก่โลก

ชายชราวัย ๗๐ ปีและหญิงวัยไล่เลี่ยกัน นั่งหันหน้าสู่ทิศตะวันตก มองดูดวงอาทิตย์สีแดงเข้มกำลังจะลับขอบฟ้า เขาชอบมองดวงอาทิตย์ตกดิน เพราะให้ความคิดอันลึกซึ้งหลายอย่างแก่เขา เขาโอบไหล่ภรรยาเบาๆ พลาบเปรย

“ตลอดเวลา ๔๐ ปี เธอให้ความสุขแก่ฉันเสมอมา”

“ฉันเคยคิดว่า นักวิชาการ นักปราชญ์จะเป็นสามีที่ดีได้ยาก แต่เธอเป็นได้ดีทั้งสองอย่าง ฉันภูมิใจเสมอมา”

“เราเกิดห่างจากกาลิเลโอถึง ๒๒๗ ปี แต่ท่านก็ครองความยิ่งใหญ่ในหัวใจของนักวิทยาศาสตร์มาจนถึงปัจจุบันนี้ ฉันบูชาท่านจริงๆ” เขาพูด

“คนจะเป็นปราชญ์ในทางใด จะต้องมีความตั้งใจบูชาปราชญ์ในทางนั้น ซึ่งเคยเดินทางมาก่อน” ฝ่ายภรรยาขยอกย่อง “คนที่ไม่บูชาใครเลยนั้น ยากนักที่จะประสบผลสำเร็จในทางวิชาการได้”

เขายิ้มออกมาชนิดหนึ่ง มือโอบภรรยาของเขากระชับเข้า ทอดสายตาไปเบื้องหน้า มองดูพระอาทิตย์เหลืออยู่เพียงนิดเดียว กำลังจะลับขอบฟ้าไป สัญลักษณ์แห่งทิวกาลจวนสิ้น และแห่งนอนความมืด กำลังแผ่กว้างเตรียมครอบคลุมโลกส่วนนี้ จินตนาการของชายชราลึบย้อนไปถึงอดีต ซึ่งชีวิตของเขาได้ผ่านมาทั้งความสุข ความเศร้า ความขมขื่นและความชื่นชมมาแล้ว

เขาเกิดที่ประเทศอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๓๔ บิดาเป็นช่างตีเหล็กอยู่บ้านนอก ฐานะยากจนมาก จึงเรียนหนังสือได้เพียงเล็กน้อยแล้วต้องออก เพราะบิดาไม่สามารถส่งเสียให้เล่าเรียนได้อีกต่อไป การทำงานตีเหล็กของพ่อซึ่งอยู่ห่างไกลชุมชนนั้น รายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ จึงตัดสินใจหอบหิ้วกันไปอยู่ในกรุงลอนดอน ได้ที่อยู่อาศัยขอมช่อ

มีอาหารเพียงขนมปังแห้ง เนยไม่ต้องพูดถึง ไม่มีเงินซื้อ ขนมปังแห้งก้อนหนึ่งต้องรับประทานให้ได้หนึ่งสัปดาห์ เพราะไม่มีทางจะหาได้อีกแล้ว เมื่อได้ขนมปังมาก้อนหนึ่งต้องตัดเป็น ๑๔ ชิ้น รับประทานวันละ ๒ มื้อ คือ เช้า เย็น มื้อละชิ้น นี่คือสภาพของครอบครัวที่ยากจนในมหานครลอนดอน

เขาต้องทำงานช่วยเหลือบิดาในเรื่องการตีเหล็กตั้งแต่อายุยังน้อย เมื่ออายุ ๑๓ ปี จึงได้ทำงานเป็นส่วนตัว ในร้านขายหนังสือแห่งหนึ่ง เจ้าของร้านชื่อ ยอร์จ ธิโเบ เป็นคนใจดี มีเมตตากรุณาต่อเขา หน้าที่ของเขาคือ การนำหนังสือพิมพ์ออกไปให้ชาวบ้านเข้าอ่าน

หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นหายากและแพงมาก ฉบับหนึ่งมีแผ่นเดียว ชาวบ้านมิได้ซื้อ ใช้วิธีเข้าอ่านจากร้านขายหนังสือ เขาเอาหนังสือพิมพ์ดังกล่าวนี้ไปให้ชาวบ้านอ่าน แล้วต้องรองจนบ้านหนึ่งอ่านจบ จึงนำไปให้บ้านอื่นอ่านต่อไป บางที่เขาต้องรอนานๆ ด้วยความกระวนกระวาย เพราะคนอ่านซึ่งนั่งกันอยู่หลายคน เมื่ออ่าน

แล้วก็วิพากษ์วิจารณ์เรื่องในหนังสือพิมพ์ และยังไม่ยอมคืนให้เขา เขาต้องรอ รอ บางทีต้องยอมเสียมารยาท เร่งให้ผู้รับหนังสือรีบส่งคืนเขา เพราะเขานำหนังสือพิมพ์ไปยังบ้านอื่นอีก

มีอยู่ครั้งหนึ่ง คนรับหนังสือพิมพ์โกรธมาก ปิดประตูกระแทกหน้าเขาจนเลือดไหล เขาไม่มีทางจะฟ้องร้องเรียกค่าทำขวัญอะไรเลย เพราะเขาเป็นเด็กยากจน ความยากจนทำให้พูดอะไรไม่ออก

เขามีชีวิตอยู่ในมหานครลอนดอนด้วยความลำบาก แต่เขาก็พยายามทำงานในหน้าที่ คือส่งหนังสือพิมพ์อย่างดีที่สุด เท่าที่กำลังความสามารถจะอำนวยให้ได้ การเอาใจใส่ในการทำงานของเขาไม่พินสลายตาของนายจ้าง ดังนั้นเมื่อส่งหนังสือพิมพ์อยู่ครบหนึ่งปี นายจ้างคือ ยอร์จ รีโบ ก็ได้เลื่อนตำแหน่งให้เขาทำหน้าที่ฝึกหัดการเย็บปกหนังสือ เขาภูมิใจอย่างมากที่ได้ตำแหน่งใหม่ บิดามารดาก็สนับสนุน เพราะเห็นว่าเป็นอาชีพที่จะยึดเป็นอาชีพถาวรได้ หรืออาจแยกตัวออกมาทำของตัวเองในภายหลังเพื่อก่อร่างสร้างตัวต่อไปก็ได้

เวลาพักผ่อนจากการเย็บปักหนังสือ เขาชอบอ่านข้อความในหนังสือนั้น ประเภทหนังสือที่ชอบมากคือ ตำราเคมีและไฟฟ้า เขามีเงินเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยจากการสะสมของเขาเอง ได้นำไปซื้อเครื่องมือทดลองบางอย่างและทำการทดลองเท่าที่จะทำได้ อย่างไรก็ตามในหน้าที่ของลูกจ้างคือการเย็บปักหนังสือนั้น เขาไม่ยอมให้เสีย และทำอย่างประณีตสวยงาม เป็นที่พอใจของนายจ้างเสมอ ทำให้นายยอร์จ ริโบ มีเมตตากรุณาต่อเขามากขึ้น และเขาก็มีความสุขขึ้น

ต่อมาวันหนึ่ง เขาได้อ่านพบประกาศที่ริมถนนแห่งหนึ่งว่า อาจารย์เดตุม จะแสดงปาฐกถาเรื่อง ประชาธิปไตย เขาอยากฟังปาฐกถานั้น แต่ขัดข้องด้วยเหตุ ๒ ประการคือ ขาดเงิน ๑ ซิลลิง และเวลาในการที่จะเข้าฟังปาฐกถา เพราะเขาไม่ใช่นักเรียนแต่เป็นคนทำงาน ต้องแล้วแต่นายจ้าง บังเอิญโชคดี นายจ้างผู้มีเมตตา กรุณาได้อนุญาตให้เขาไปฟังปาฐกถา สำหรับเงิน ๑ ซิลลิงที่จะต้องเสียทุกครั้งที่เขาฟังปาฐกถานั้น พี่ชายของเขาคนหนึ่งซึ่งหาเช่ากินค่าเหมือนกันได้ช่วยออกให้

เขาจึงมีโอกาสเข้าฟัง ที่ว่าปาฐกถานั้น ความจริงก็คือการสอนตามหลักสูตรนั่นเอง เขามีโชคดีที่ได้เรียนวิทยาศาสตร์ตามหลักสูตรในตอนนี้

เขาพยายามเรียนจนจบหลักสูตรของอาจารย์เตตุม มีความรู้เบื้องต้นทางวิทยาศาสตร์พอสมควร แต่จะเทียบกับผู้ซึ่งเรียนวิทยาศาสตร์โดยตรงนั้นคงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม งานเย็บปกหนังสือเขามีได้ทอดทิ้งเลย ทำจนชำนาญจนกระทั่งเป็นช่างทำปกหนังสือที่มีฝีมือดีคนหนึ่ง และต่อมาก็มีร้านทำปกหนังสือร้านหนึ่งจ้างเขาให้ไปทำปกหนังสือ เห็นว่ามีรายได้สูงกว่า เขาจึงยอมทิ้งร้านเดิม คือ ร้านของนายยอร์จ รีโบ แต่เขาต้องเสียใจในภายหลัง เพราะเจ้าของร้านใหม่ไม่ได้มีเมตตากรุณาเหมือนนายยอร์จ รีโบเลย เจ้าของร้านใหม่เป็นคนหยาบกระด้าง ชอบด่าว่าไม่เห็นใจลูกจ้าง เขาเสียใจในเรื่องนี้มาก ทนไม่ไหว ในที่สุดต้องลาออก จะกลับไปหานายจ้างคนเดิมก็ไม่ได้เสียแล้ว ในที่สุดเขาตกงาน มีความลำบากอย่างมาก

ประจวบกับเวลานั้น พ่อของเขาก็ตายลง เขาว่างงานเงินก็หมด เป็นเวลาที่ยากลำบากที่สุดในชีวิตของเขา เขารู้สึกว่าการเปลี่ยนงาน และเปลี่ยนชีวิตนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องทำด้วยความรอบคอบ เกิดผิดพลาดขึ้นแล้ว แก้ไขได้ยาก การก้าวไปข้างหน้านั้นเป็นความดี แต่หากก้าวอย่างไม่ระมัดระวัง ความเสียหายก็ตามมาในภายหลัง และแก้ไขยาก ความผิดพลาดทุกอย่างจะต้องทิ้งร่องรอยแห่งความขมขื่นไว้ให้เสมอ อย่างที่เขาต้องขมขื่นอยู่เวลานี้ แต่เขาก็ไม่ลดละ ได้พยายามหางานทำอยู่เรื่อยๆ ความพยายามเป็นสิ่งมีผลตอบแทนคุ้มค่า หากบุคคลไม่ละทิ้งความพยายามเสียก่อน ความพยายามนั้นจะให้ผลเป็นความชื่นใจและความสมหวังเสมอ อย่างนี้กว่าจะมีชีวิตได้น่าเดินไปโดยราบรื่นปราศจากความทุกข์ร้อนกังวล แต่ความทุกข์นั้นเองมิใช่หรือเป็นเหตุของความสุข ถ้าไม่มีแสงแดดที่ร้อนจ้า ร่มเงาอันเย็นสบาย จะมีประโยชน์อะไร

แล้วความพยายามและความตั้งใจอย่างแน่วแน่เด็ดเดี่ยวของ เขาก็มีผล บุคคลที่ตั้งใจจริง มีความพยายามจริง โชคชะตาย่อมชักจูงไปสู่ความสำเร็จเสมอ

ครั้งหนึ่งปาฐกถาพิเศษโดยนักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ เซอร์ ฮัมฟรีย์ เดวี เขาเล็ดลอดเข้าไปฟัง เมื่อฟังแล้วก็จดจำข้อความในปาฐกถานั้นได้โดยตลอด เขาเขียนปาฐกถาของเซอร์ ฮัมฟรีย์ เดวี ตั้งแต่ต้นจนจบ เย็บปกอย่างสวยงาม เพราะเขามีฝีมือทางนี้อยู่แล้วสมัยเมื่อทำงานเย็บปกหนังสืออยู่กับยอร์จ รีโบ เสร็จแล้วก็ส่งไปให้เซอร์ ฮัมฟรีย์ เดวี อ่านพร้อมด้วยใบสมัครขอเข้าทำงานกับนักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่คนนั้น

ปกที่สวยงามยิ่งใจให้เซอร์ ฮัมฟรีย์ อยากรู้เปิดดูข้างใน เมื่อเปิดดูโดยตลอดแล้ว เขาได้เห็นความมหัศจรรย์ที่เด็กหนุ่มผู้หนึ่งอายุยังน้อยสามารถเขียนข้อความจากปาฐกถาของเขาได้ถูกต้องตลอด ไม่มีความผิดพลาดเลย ทั้งๆ ที่ภาษาซึ่งเขาใช้ปาฐกถานั้นเป็นภาษาทางวิชาการทั้งสิ้น แสดงว่าเด็กหนุ่มผู้นั้นมีพื้นฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างดี และมีมันสมองเลิศเหลือเกิน เซอร์ ฮัมฟรีย์ เดวี ได้ค้นพบคนสมองแก้วเข้าแล้ว รู้สึกปลื้มใจมากจึงตกลงรับเขาเข้าทำงานทันที และให้เป็นเด็กรับใช้ในห้องวิทยาศาสตร์ ที่แรกๆ ก็ให้ล้างหลอดแก้ว ล้างขวด ปิดกวาด เช็ดถูพื้นห้อง เขาทำได้ดีเป็นที่พอใจของเซอร์ ฮัมฟรีย์ เดวี

อย่างมาก เพราะงานนั้นเป็นงานที่เขารัก ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เขามีได้แสดงตัวว่ามีความรู้ทางวิทยาศาสตร์เลย นี่คือวิสัยของคนฉลาด ย่อมไม่แสดงความรู้ของตนเมื่อเวลายังไม่มาถึง เขาพยายามทำงานเท่าที่ ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และนายจ้างเมื่อเห็นความสามารถของเขาแล้วก็ค่อยๆ เลื่อนงานให้สูงขึ้นไป โดยใช้ให้หยาบ โหน่หยาบนี่ และในที่สุดทดลองให้ผสมเคมีอย่างง่ายๆ เขาก็ทำได้ถูกต้อง

เขาค่อยๆ เลื่อนฐานะขึ้นทีละน้อย จากเด็กรับใช้ในห้องทดลอง มาเป็นผู้ช่วยของเซอร์ ฮัมฟรีย์ เพราะคุณธรรมคือความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความเสียสละ เขาช้อ่านตำราทางวิทยาศาสตร์ของเซอร์ ฮัมฟรีย์ เดวี ขอดันควัวในห้องสมุด ในที่สุดเขาก็มีความรู้ดีทางวิทยาศาสตร์คนหนึ่ง เขากลายเป็นผู้ช่วยอย่างแท้จริงของเซอร์ ฮัมฟรีย์ เดวี

ครั้งหนึ่ง เซอร์ ฮัมฟรีย์ เดวี ได้รับเชิญจากสถาบันวิทยาศาสตร์หลายแห่งในภาคพื้นยุโรป ให้ไปแสดงปาฐกถาในประเทศต่างๆ เช่น

อิตาลี เฮอร์มัน และฝรั่งเศส และเขาก็ได้รับเลือกให้เป็นผู้ช่วยติดตาม
ไปครั้งนี้ โชคดีอะไรเช่นนั้น

อุปสรรคที่เขาต้องประสบในการเดินทางครั้งนี้มีเพียงเรื่องเดียว
คือ การกีดกันและความรังเกียจของเลดี เดวี ภรรยาของเซอร์ ฮัมฟรี
เดวี เมื่อออกสภาคัม เซอร์ ฮัมฟรี เดวี พยายามแนะนำทุกแห่งว่า
เด็กหนุ่มผู้นั้นเป็นผู้ช่วยของเขา แต่เลดี เดวี พยายามอยู่เสมอเหมือน
กันที่จะแสดงให้ใครๆ ทราบว่า เด็กหนุ่มคนนั้นเป็นเพียงเด็กรับใช้
บางคราวเขานั่งโต๊ะอาหารแล้วในฐานะของผู้ช่วยนักวิทยาศาสตร์เรื่อง
นาม แต่เมื่อเลดี เดวี มาถึง เธอก็บอกเจ้าของงานว่า เด็กคนนั้น
เป็นเพียงเด็กรับใช้ ไม่มีสิทธิ์จะนั่งโต๊ะกับนายได้ เจ้าภาพจำเป็นต้อง
เชิญเขาออกไปนั่งรับประทานอีกแห่งหนึ่ง และเซอร์ ฮัมฟรี เดวี
ก็พูดอะไรไม่ออก

“ทำไมเธอจึงตั้งใจยกย่องให้เกียรติเด็กคนนั้นนัก” วันหนึ่งเลดี
เดวี ถามสามี

“เขาเป็นคนที่ควรได้รับการยกย่องมิใช่หรือ” ฮัมพรี พุด

“เขาเป็นเพียงเด็กที่ใช้ในห้องวิทยาศาสตร์” เลดี เดวี ว่า

“แต่เด็กคนนี้สมองแก้วจริงๆ จันภูมิใจเหลือเกินที่ได้ค้นพบเด็กคนนี้ เขาจะเป็นนักวิทยาศาสตร์เอกต่อไปภายหน้า”

“ถึงอย่างไร เธอก็ไม่ควรลดตัวลงมายกย่องเด็กคนนั้นเป็นผู้ช่วยของเธอ”

“ฐานะของคนเราเปลี่ยนแปลงได้” เซอร์ ฮัมพรี เดวี พุด ยิ้ม น้อยๆ เป็นเชิงว่าไม่เห็นคำพูดของภรรยาเป็นสิ่งสำคัญที่ควรสนใจ “เขาเคยเป็นเด็กที่ใช้ก็จริง แต่เวลานี้ฐานะของเขาเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะความรู้ความฉลาด รวมความว่ามันสมองของเขาเป็นสิ่งที่เราไม่ควรดูหมิ่น”

“พระเจ้าโนไปเสียนั้น เดิมเป็นใคร” เซอร์ ฮัมพรี พุดต่อ ก็ เป็นแต่เพียงเด็กบ้านนอกคนหนึ่งที่มีความพยายาม มีความทะเยอทะยาน เวลานี้พระเจ้าโนเปลี่ยนเป็นจักรพรรดิไปแล้ว เธออย่าวัดคนจากฐานะ เดิม ควรจะวัดเขาที่มันสมอง

“ยกย่องเขาไปเถอะ อีกหน่อยเธอจะเดือดร้อนเพราะเด็กคนนี้” เลดี เดวี พุดเท่านั้นแล้วไม่พูดอะไรอีก

การถูกเหยียดหยามจากสุภาพสตรีผู้สูงศักดิ์ครั้งนี้ ทำให้เขารู้สึกเกลียดชังฐานันดรศักดิ์ แม้ต่อมาภายหลัง เขาได้ก้าวขึ้นสู่ฐานะผู้ยิ่งใหญ่แล้ว ก็ไม่ยอมรับฐานันดรใดๆ เลย คงเป็นคนเดิม

“คนเดิม” มีน้อยคนนักในโลกนี้ที่จะเป็นคนเดิมอยู่ได้ ในเมื่อหลายๆ อย่างในชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปหมดแล้ว

เมื่อกลับจากภาคพื้นยุโรปครั้งนั้นแล้ว เขาได้ทำงานแห่งใหม่ ณ ห้องวิทยาศาสตร์ แห่งราชบัณฑิตยสถานของอังกฤษนั่นเอง เป็นความสุขอย่างแท้จริงของเขา เขาไม่ต้องการอะไรอีกแล้ว เขาค้นคว้าศึกษาพยายามให้ก้าวหน้าในด้านวิชาการความรู้แต่เพียงอย่างเดียว ๕ ปีล่วงไป ๑๐ ปีล่วงไป มันล่วงไปด้วยการศึกษาค้นคว้าและทดลอง

ในที่สุดโซคอนมหาศาลก็เดินเข้าสู่วงจรชีวิตของเขา เขาได้รับอนุญาตให้แสดงปาฐกถา ณ ราชบัณฑิตยสถานนั่นเอง

เป็นความภาคภูมิใจอย่างใหญ่หลวง เพราะสถานที่นั้นล้วนแต่เป็นที่ชุมนุมนักปราชญ์ราชบัณฑิต การแสดงปาฐกถาที่นั่นเป็นเกียรติที่น้อยคนนักจะได้รับ

หลังจากแสดงปาฐกถาครั้งนั้นแล้ว ราชบัณฑิตยสถานแห่งอังกฤษก็ได้ยอมรับเขาว่าเป็นปราชญ์คนหนึ่ง

ตอนนี้เองเขานึกถึงการแต่งงาน เขาได้แต่งงานกับสตรีที่เขารักคนหนึ่ง นอกจากเป็นนักปราชญ์ที่ค่อยๆ ไต่เต้าขึ้นมาจากเด็กส่งหนังสือพิมพ์ เด็กล้างขวด ล้างหลอดแก้วและทำความสะอาดพื้นห้องแล้ว เขายังเป็นสามีที่ดีของภรรยาอีกด้วย มีน้อยนักที่นักปราชญ์จะเป็นสามีที่ดีของภรรยาพร้อมๆ กันไป แต่เขาทำได้และทำได้สม่ำเสมอ

ชื่อเสียงของเขาค่อยๆ โด่งดังขึ้นทีละน้อยๆ และต่อมาโลกก็ได้ยอมรับเขาแล้วว่า เป็นนักวิทยาศาสตร์ที่สำคัญยิ่งคนหนึ่งซึ่งโลกจะลืมมิได้ ในฐานะเขาเป็นผู้สร้างความก้าวหน้าทางวิชาเคมีมากมาย

เป็นผู้สร้างแรงไฟฟ้าให้ เป็นกำลังใช้งานได้ นำไฟฟ้ามาเป็นเครื่องมือ
ของมนุษย์ เป็นเหตุให้โลกมีความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมอย่าง
มหัศจรรย์จนถึงทุกวันนี้

“ฉันมีเรื่องเสียใจมากอยู่เรื่องหนึ่งในชีวิตที่ผ่านมา” เขาพูด
กับภรรยา

“เรื่องอะไรคะ”

“เรื่องตะเกียงสำหรับกรรมกรใช้ในบ่อถ่านหิน”

“ที่เซอร์ ฮัมฟรี เดวี ประดิษฐ์ขึ้นใช่ไหม” ภรรยาถาม

“ใช่ และท่านประดิษฐ์ขึ้นเพื่อความปลอดภัยของกรรมกร
ถ่านหิน และตามคำสั่งของรัฐสภาหรือรัฐบาล ตะเกียงที่กรรมกรใช้
อยู่ก่อนนั้นไม่ปลอดภัย เมื่อถูกแก๊สของถ่านหินมันก็จะเปิดเสมอ
กรรมกรได้รับอันตรายมาก”

“แล้วไงคะ”

“เมื่อท่านเซอร์ ทำเสร็จแล้วก็นำเสนอรัฐสภา รัฐสภาที่ตั้ง
คณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณภาพและความ

ปลอดภัยอีกครั้งหนึ่ง ฉันเป็นกรรมการในคณะนั้นด้วย และฉันเป็นคนออกความเห็นที่ ตะเกียงนั้นยังไม่ปลอดภัยอย่างแท้จริง ฉันต้องคิดอย่างหนัก ต้องเผชิญปัญหา ๒ ด้าน คือ อุปการะคุณของท่านอาจารย์เดวี กับความปลอดภัยของกรรมกร ในที่สุดฉันเลือกเอาความปลอดภัยของกรรมกร จึงได้แสดงความคิดเห็นเสนอรัฐสภาว่า ตะเกียงนั้นยังไม่ปลอดภัย มีบางสิ่งบางอย่างจะต้องแก้ไข กรรมกรคนอื่นๆ ก็เห็นด้วย ท่านอาจารย์ฮัมฟรีย์ เดวี โกรธฉันมาก เธอคงจำได้ว่าเมื่อฉันได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิกราชบัณฑิตยสถานนั้น มีท่านอาจารย์เดวี คัดค้านอยู่เสียงเดียว เรื่องตะเกียงเป็นเรื่องที่ฉันไม่สบายใจเสมอมา”

“แต่ฉันคิดว่า เธอได้เลือกทางที่ถูกต้องแล้วนี่คะ หากนำตะเกียงนั้นไปใช้จริงและไม่ปลอดภัย ท่านอาจารย์เดวีก็เสียชื่อเสียงยิ่งกว่าที่ ถูกคัดค้านเสียอีก”

เขานิ่ง มองตรงไปเบื้องหน้า บริเวณนั้นสลัวลงทุกที เขาระลึกลึก ย้อนหลังต่อไปอีก

วันหนึ่ง มีนักวิทยาศาสตร์หนุ่มคนหนึ่งเข้ามาในห้องวิทยาศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน พบเขานั่งอยู่ เข้าใจว่าเป็นเด็กรับใช้ จึงถามอย่างกรุณา

“เธออยู่ที่นี้มานานแล้วหรือ”

“นานแล้วครับ” เขาตอบ

“เธอเป็นคนรับใช้ในห้องนี้หรือ”

“ครับ”

“ได้เงินพอเลี้ยงชีพหรือ”

“พอไปได้ครับ”

“เธอชื่ออะไร”

“ไมเคิล ฟาราเดย์ครับ” เขาตอบหน้าตาเฉย

“ไมเคิล ฟาราเดย์!” นักวิทยาศาสตร์หนุ่มคนนั้นอุทาน ท่าทางเหมือนจะเป็นลม

ดวงอาทิตย์ตกดินแล้ว ทวีปบริเวณมีแต่ความมืด แต่ดวงใจของ
พาราเดย์ยังสว่างไสวด้วยแสงแห่งปัญญา ความภูมิใจ และความสงบ
เยือกเย็น

พาราเดย์ ผู้ให้พลังมหาศาลแก่โลก

จะเห็นได้ว่าท่านที่ประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น ท่านจะต้อง
ใช้ฉันทะความพอใจมุ่งลงเป็นหนึ่ง และต้องใช้ความพากเพียรเอาใจ
ใส่และปัญญามากเพียงใด

บุคคลผู้มีความเพียรกล้า ย่อมตระหนักว่าความเพียรเป็นหน้าที่อันตนพึงทำ เมื่อได้ทำความเพียรเต็มกำลังของตนแล้ว ถึงจะไม่สำเร็จ ใครเล่าจะตำหนิได้ นักปราชญ์ตำหนิคนที่ล้มเหลว เพราะทำความเพียรย่อหย่อนต่างหาก

ผู้มีความเพียรยอมไม่ทำเวลาให้สูญเปล่า เมื่อเวลาล่วงไปโดยไม่ใช้ประโยชน์ เขาจะเสียใจและเสียตายเวลาเป็นอันมาก เพราะเห็นว่าไม่ได้ทำสิ่งอันเป็นประโยชน์ควบคู่ไปกับเวลาด้วย เขาจะเห็นเวลาเป็นสิ่งมีค่าซึ่งไม่ควรปล่อยให้ล่วงไปเปล่าๆ แม้จะมีเวลาเพียงเล็กน้อย ถ้าเขามีกำลังกายแข็งแรงพอไม่อ่อนเพลีย ไม่เจ็บป่วย เขาก็จะทำความเพียรเป็นการเก็บเล็กผสมน้อย นานวันเข้าก็จะพอกพูนขึ้นเอง คนมีความเพียรย่อมตระหนักว่า เขาจะล่วงพ้นความทุกข์และอุปสรรคต่างๆ ได้ ก็ด้วยความเพียร ไม่ใช่ด้วยการอ้อนวอน ถ้าจะมีการอ้อนวอนก็น่าจะเป็นว่า “ขออย่าให้ข้าพเจ้ารู้สึกย่อท้อ ขอให้ข้าพเจ้ามีวิริยะอุตสาหะอย่างเต็มกำลัง ขออย่าให้ข้าพเจ้าต้องอ้อนวอนสิ่งใดเลย”

ในการแสวงหาทรัพย์นั้น ผู้มีความเพียรยอมมหาทรัพย์ได้ด้วยการทำงานที่เหมาะสม มีฐานะอยู่เสมอไม่ว่าง ขยันทำการงานหรือประกอบกิจการอันเป็นหน้าที่ของตน ไม่เห็นแก่การหลบนอนมากเกินไป

คนที่มีชีวิตอยู่อย่างเกียจคร้าน ไม่ทำงานหรือหน้าที่ของตน ให้เต็มกำลัง ย่อมเปิดโอกาสให้ความฟุ้งซ่านเกิดขึ้นในใจได้มาก ส่วนคนที่ขยันหมั่นเพียร ย่อมได้ความสงบใจ อย่างน้อยก็ได้ขณิกสมาธิ คือ สมาธิชั่วขณะในเวลาที่จิตใจจดจ่ออยู่กับการทำงานนั้น ความเพียรย่อมก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้ทำความเพียรทั้งในปัจจุบันและอนาคต เหมือนเรารดน้ำต้นไม้ที่โคนแต่มีผลที่ปลาย

ผู้ที่จับจด เปื่อหน่ายง่าย ทำการงานไม่มั่นคง ย่อมไม่ทำประโยชน์อันดีงามให้สำเร็จได้ ประโยชน์อันดีงามย่อมสำเร็จแก่ผู้ทำการงานโดยไม่เบื่อหน่าย ทำความเพียรเหมือนไฟสุมขอน คือ คุงุ่นอยู่เสมอ ไม่ทำความเพียรแบบไฟไหม้ฟาง คือ ลุกวูบวับขึ้นชั่วคราว แล้วดับไปมอดไป ไม่ติดขึ้นอีก

อนึ่ง ควรทราบว่า อะไรควรทำก่อน อะไรควรทำทีหลัง อย่าให้สับสน ถ้าสิ่งที่ควรทำก่อนกลับไม่ทำ ประมาท นอนใจ เมื่อล่วงกาลผ่านโอกาสเสียแล้วทำไม่ได้ จะต้องเสียใจว่า ถ้าเราทำอย่างนั้นๆ เสียแต่แรกก็จะมีวิบัติอย่างนี้ ซึ่งเรามักจะได้ยินคนจำนวนไม่น้อยพูดอย่างนี้เสมอ ตัวอย่างเด็กที่อยู่ในวัยเรียน โอกาสที่จะเรียนก็มี พ่อแม่ก็มีเงินทองเพียงพอที่จะส่งเสียให้เล่าเรียนได้ แต่เกียจคร้าน มัวไปเพลิดเพลินในการเล่น การเที่ยว พอล่วงกาลผ่านวัยไปแล้ว มีภาระผูกพันมากมาย ไม่สะดวกในการศึกษาเล่าเรียนเสียแล้ว จึงนึกย้อนเสียใจและเสียดาย แต่ทุกอย่างได้ล่วงไปแล้วเรียกคืนไม่ได้ ย้อนกลับไม่ได้ วันเวลาไม่ย้อนหลัง วันนี้มีเพียงหนึ่งเดียว เพราะฉะนั้น จงทำวันนี้ให้ดีที่สุด อย่ามัวลัดวันประกันพรุ่งให้มากนัก ความเพียรต้องรีบทำวันนี้ที่เดียว ใครจะรู้ได้ว่าความตายจะมาถึงในวันพรุ่งนี้หรือไม่ ฟังตั้งใจไว้ว่า เป็นคนควรพยายามจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์ที่ประสงค์

การทำความเพียรติดต่อกันเป็นการสร้างสมบารมี พระโศภิตัตว์ในสมัยเป็นพระมหาชนก ชาตินี้หนึ่งในอดีตของพระพุทธเจ้า ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความเพียรอย่างยิ่งยวด ท่านมีทรศนะว่า “อานิสงส์แห่งความเพียรนั้นมีอยู่ ถึงแม้จะมองไม่เห็นฝั่งมหาสมุทร ขณะที่ว่ายอยู่ก็จะพยายามเรื่อยไป สักวันหนึ่งจะต้องถึงฝั่งนั้นถ้าไม่ตายเสียก่อน แต่ถึงจะตายในขณะที่ทำความเพียรก็ไม่มีใครติเตียนได้ ถ้าเลิกทำความเพียรเสีย สิ่งที่จะเข้ามาแทนก็คือ ความเกียจคร้าน คงจะต้องได้รับผลแห่งความเกียจคร้านของตน เมื่อมองเห็นผลที่ต่างกันของความเพียรและความเกียจคร้านแล้ว ควรประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตน แม้จะไม่สำเร็จก็ช่างเถิด”

เมื่อได้สวैयाราชย์แล้ว พระมหาชนกโศภิตัตว์ทรงหวนระลึกถึงความเพียรที่เคยทรงทำมา จึงทรงเปล่งอุทานด้วยความเบิกบานพระทัยว่า

“บุคคลผู้เป็นบัณฑิต ควรมีความหวังอยู่เสมอ ไม่ควรเบื่อหน่ายการทำงาน ความปรารถนาของเรา ๒ ประการ สำเร็จได้ก็เพราะเรา

ไม่สิ้นหวัง คือได้ขึ้นบกสมปรารถนา และได้ครองราชสมบัติสมปรารถนา”

“ผู้มีปัญญาแม้ได้รับทุกข์ ก็ไม่ควรสิ้นหวังในความสุข คนส่วนมากเมื่อได้รับทุกข์ก็มักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ต่อเมื่อมีความสุขจึงทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ พวกเขาขาดความสำนึกที่ว่า คนมีปัญญาแม้ได้รับทุกข์ก็ไม่สิ้นหวังในความสุข บางอย่างเราเคยคิดว่าจะ เป็นก็เป็นไปได้ บางอย่างเราเคยคิดแต่ก็ไม่เป็นไปอย่างที่คิด เช่นเราไม่เคยคิดว่าเราจะได้ราชสมบัติโดยไม่ต้องรบ แต่สิ่งนั้นก็ปรากฏแก่เราแล้ว เราคิดว่า เราจะได้ราชสมบัติในสุวรรณภูมิ แต่ก็หาเป็นเช่นนั้นไม่ โภคทรัพย์ไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุเพียงความคิดอย่างเดียว แต่จะสำเร็จได้ด้วยความเพียร จึงควรทำความเพียรโดยแท้”

พระวริยบารมีของพระโพธิสัตว์ได้สืบเนื่องมาในตัวตนโดยตลอด จนถึงพระชาติสุดท้ายที่เป็นพระสิทธัตถะ ทรงทำความเพียรอย่างไม่ย่อท้อจนได้สำเร็จพระโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า ทรงเป็นมหาบุรุษของโลก

ในระหว่างที่ใช้ความเพียรพยายามทำสิ่งใดเพื่อบรรลุผลสำเร็จนั้น อาจมีสิ่งยั่วยวนให้เราเกียจคร้านหรือออกนอกทาง จึงต้องใช้คุณธรรมอย่างอื่นเช่น ชันติความอดทนเป็นต้น ช่วยด้วย ความอดทนนั้นมีอยู่ ๓ ประเภท เพื่อต่อต้านสิ่ง ๓ อย่างคือ ชอบแต่ความสุขสบาย การเจ็บป่วยและอารมณ์ยั่วยวน คือ

ชิตีขันติ หมายถึง อดทนต่อหนาวร้อน หิวกระหาย อดทนต่อความลำบากตรากตรำต่างๆ หนักเอาเบาสู้ เพื่อให้การศึกษาและการทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

อริวาสนขันติ อดทนต่อความเจ็บป่วยต่างๆ อันมาทำให้ร่างกายกระวนกระวาย พยายามรักษาใจให้สงบ ไม่ให้กระวนกระวายไปด้วย ผู้มีความอดทนในเรื่องนี้ เจ็บมากเหมือนเจ็บน้อย เจ็บน้อยเหมือนไม่เจ็บเลย อหิงส์ ผู้มีปัญญาพึงพิจารณาทุกขเวทนาทางกายให้เป็นประโยชน์แก่จิตใจ ให้เห็นว่ากายนี้เป็นที่รองรับทุกข์นานาประการ เพื่อไม่หลงใหลมัวเมาในกายนี้จึงไม่รู้จักความจริงของชีวิตดังกล่าวแล้ว

ตีติกขาขันติ อดทนต่ออารมณ์ยั่ววนต่างๆ เช่น สิ่งที่มา
ยั่ววนให้โลภบ้าง โกรธบ้าง หลงบ้าง คนที่ต้องทำความชั่วต่างๆ ก็
เพราะอดทนต่ออารมณ์เหล่านี้ไม่ได้ จิตใจต้านทานต่อกระแสอัน
รุนแรงของอารมณ์ไม่ได้ กำลังต้านทานมีไม่พอ ความโลภ โกรธ หลง
จึงครอบงำย่ำยีได้ ต้องเสียคนไปก็มาก จึงควรหัดอดทนต่อสิ่งยั่ววน
ใจต่างๆ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย อันน่าใคร่ น่าปรารถนา
น่าพอใจ

เป็นเรื่องน่าประหลาดอยู่ประการหนึ่งในหมู่มนุษย์ คือ มักจะ
อดทนต่อเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ไม่ค่อยได้ แต่จะอดทนในเรื่องใหญ่ๆ ได้
เช่น ใครมาด่าว่าเสียดสีเขาเล็กๆ น้อยๆ หรือมีกิริยาทำที่ดูหมิ่นเขา
เล็กๆ น้อยๆ เขาทนไม่ได้ ต้องทะเลาะวิวาท ประหัดประหารกัน แต่
พอติดคุก ถูกจองจำ ต้องทำงานหนัก กินอยู่หลับนอนลำบากแร้นแค้น
เขากลับทนได้ถึง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง หรือตลอดชีวิต
บ้าง ถ้าเขาหัดอดทนเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เสีย ก็คงไม่ต้องมาอดทนต่อ
เรื่องใหญ่ๆ อุปมาเหมือนคนที่ระวังไฟเล็กๆ น้อยๆ เช่น ไฟไม้ขีด
ไฟในครัว ไฟธูปเทียน เป็นต้น ไม่เผลอเผลอจนไหม้บ้านเรือน เขาก็ไม่

ต้องเสียแรงเสียเวลา และเสียทรัพย์สินเป็นอันมากเพราะไฟไหม้บ้าน การหัดอดใจและสร้างกำลังใจให้ทนทานต่ออารมณ์ยั่วยวน จึงมีประโยชน์มหาศาลต่อชีวิตทุกด้าน มีคำกล่าวเป็นคติที่น่าสนใจ น่าคิดว่า “คนอ่อนแอ พอตทนต่ออารมณ์ที่ไม่น่าพอใจได้ แต่คนเข้มแข็ง เท่านั้นที่จะอดทนอารมณ์อันน่าพอใจได้” หมายความว่า การอดทนต่อสิ่งที่น่าปรารถนาน่าพอใจนั้น ต้องใช้กำลังใจที่เข้มแข็งกว่า เพราะสิ่งที่น่าพอใจมีอำนาจยั่วยวนมาก แปลว่า เราจะต้องอดทนต่ออารมณ์ ทั้งที่น่าพอใจและไม่พอใจ คนที่อดทนต่ออารมณ์ที่น่าพอใจได้ ไม่ให้หวั่นไหวไปตามสิ่งยั่วยวนอันน่าพอใจนั้น ต้องมีจิตใจเข้มแข็งกว่าคนที่อดทนต่ออารมณ์อันไม่น่าพอใจ เพราะอารมณ์อันไม่น่าพอใจนั้น เราจำเป็นต้องอดทนอยู่แล้ว

การฝึกจิตให้อดทนก็เหมือนการหยดกน้ำหนัก เมื่อค่อยๆ เพิ่ม น้ำหนักขึ้นทีละน้อยและยกทุกวัน ก็จะยกน้ำหนักได้มาก เพราะกำลังใจของผู้ยกก็เพิ่มขึ้นตามกำลังของน้ำหนัก มีเรื่องเล่ากันว่า เด็กคนหนึ่ง เลี้ยงลูกวัวไว้และเขาอุ้มลูกวัวทุกวัน เมื่อลูกวัวโตเป็นวัวใหญ่แล้ว เขาก็ยังอุ้มได้ นี่คือตัวอย่าง

ความเพียรกับความอดทนจึงต้องไปด้วยกัน เพื่อให้ความเพียรนั้นดำเนินไปต่อเนื่องและมีมากพอที่จะให้ประสบความสำเร็จได้ ความขยันหมั่นเพียรเมื่อทำไปติดต่อไม่ขาดสาย ก็จะกลายเป็นนิสัยที่เคยชินต่อความขยันนั้น เกียรติคุณไม่เป็น

ความเคยชินที่ดีมีคุณค่ากับชีวิต

ทั้งคนชั้นสูงและคนชั้นต่ำย่อมเหมือนกันทั้งนั้น คือ ความเคยชินย่อมสามารถกลืนมนุษย์ได้ ฉะนั้น ขอให้เราคิดดูให้ดีและละทิ้งความเคยชินที่ชั่วร้ายเสีย ยิ่งมีความรู้สึกและเคยชินมากขึ้นเพียงใด ก็ยิ่งประจักษ์แจ้งขึ้นเพียงนั้นว่า มนุษย์เรานี้แหละคือ สาเหตุแห่งทุกข์และสุขของตนเอง

ความเคยชินเปรียบเหมือนเชือกที่ขึงวันเป็นเกลียว ค่อยๆ เพิ่มขึ้นทีละน้อย เมื่อหนาแน่นเสียแล้วก็ตัดให้ขาดได้ยาก ไม่ว่าความเคยชินในทางดีหรือทางชั่ว เมื่อเป็นเช่นนี้เราฝึกให้มีความเคยชินในทางดีจะมีดีกว่าหรือ เช่น เคยชินต่อความขยันหมั่นเพียร เคยชินต่อความอดทน ย่อมจะดีกว่าเคยชินต่อความเกียจคร้านและไม่มีน้ำอดน้ำทน

ทุกคนต้องประกอบกรางาน ต้องประกอบอาชีพอย่างใดอย่าง
หนึ่ง หลักสำคัญในการเลือกอาชีพอย่างหนึ่งก็คือ จงหางานที่ทำให้
เราเพลิดเพลินในการทำ เพราะนั่นเป็นลิ่งจำเป็นขั้นแรกที่จะก้าวไป
สู่ความสำเร็จในการงาน

ธอมัส เอ็ดดิสัน นักประดิษฐ์ผู้ยิ่งใหญ่ชาวอเมริกัน ได้กล่าวไว้ว่า เขาได้ประสบความสำเร็จใหญ่หลวงในด้านการประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ เพราะเขาสนุกเพลิดเพลินกับงาน ไม่เฉพาะแต่เอ็ดดิสันเท่านั้น คนทุกคนผู้ประสบความสำเร็จในด้านใด เขาต้องชอบงานนั้น สนุกสนานเพลิดเพลินอยู่กับงานนั้น มีความพากเพียรพยายามเอาใจใส่และทุ่มเทปัญญาความรู้ความสามารถทั้งหมดลงในงานนั้น คนที่ทำงานด้วยเบื่อหน่ายไม่มีทางที่จะเจริญรุ่งโรจน์ขึ้นมาได้เลย

เจ.เอส.มิลล์ ปราชญ์ชาวอังกฤษ (ค.ศ. ๑๘๐๖ – ๑๘๗๓) ได้กล่าวไว้อย่างน่าฟังและน่าคิดที่สุดว่า “ความไม่เหมาะสมกับหน้าที่การงานในวงการอุตสาหกรรม นับว่าเป็นความเสียหายอันมหาศาลที่สุดในสังคมมนุษย์”

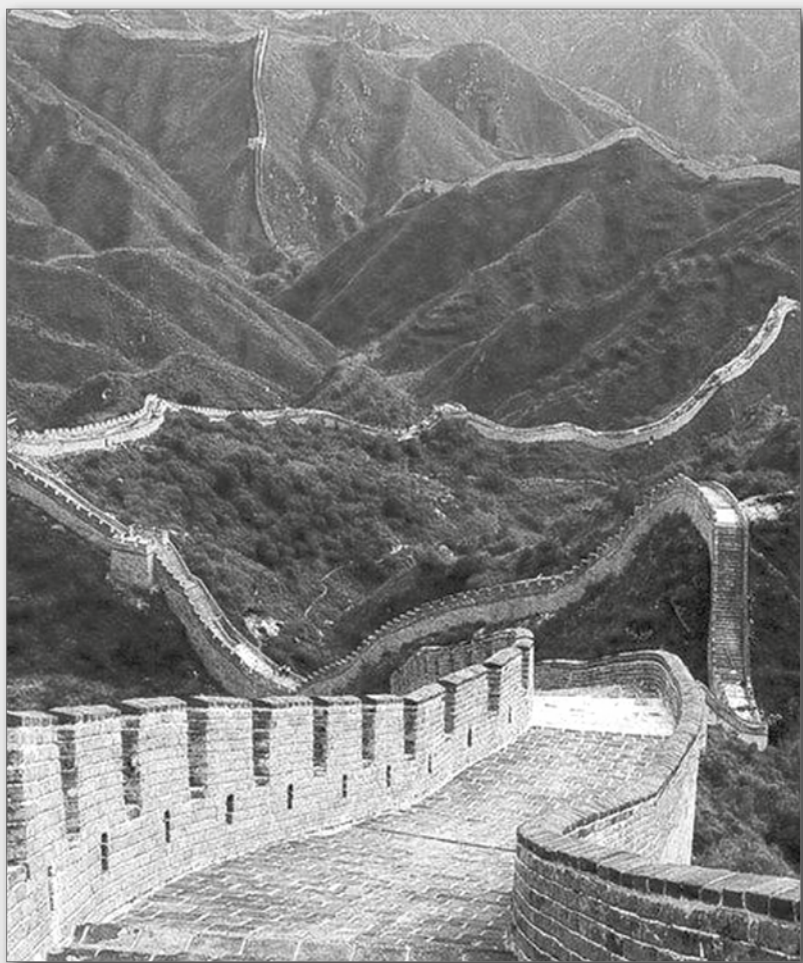
ใครๆ ก็จะต้องเห็นด้วยกับคำของมิลล์ และอาจจะเพิ่มลงไปได้ว่า คนที่ต้องทุกข์ทรมานที่สุดในโลกก็คือ ผู้ที่ต้องทำงานอันไม่เหมาะสมกับอุปนิสัยของเขาและเขาเกลียดงานนั้น คนที่ไม่ชอบงานของตนจนถึงขั้นเกลียด หรือรู้สึกว่ามีสติปัญญาของเขาถูกนำไปใช้ใน

ทางที่ผิดเสียแล้วนั้น จะทำงานให้ดีขึ้นได้อย่างไร เมื่องานเลวลง ตัวเขาเองก็ไม่มีความภูมิใจ ผู้บังคับบัญชาหรือคนทั้งหลายก็มองเขาในแง่ต่ำหรือตำหนิ เขาไม่ได้รับการยกย่องจากสังคม ลงท้ายที่สุดก็ล้มเหลวทั้งงานและคน

ในการทำงานนั้น ย่อมจะต้องพบกับอุปสรรค เพราะความผิดพลาดบกพร่องของเราเองบ้าง เพราะสิ่งอื่นบ้าง เมื่อใดพบอุปสรรค จงเอาใจใส่พิจารณาปัญหาและอุปสรรคนั้นอย่างรอบคอบ และสร้างกำลังใจ คิดต่อสู้เผชิญปัญหาและอุปสรรคนั้น ด้วยความอดทนเข้มแข็งบึกบึน ไม่ท้อถอยง่าย พยายามแก้ปัญหาด้วยปัญญา ไม่ใช่ด้วยอารมณ์

เรื่องต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่า บัณฑิตท่านแก้ปัญหาด้วยการใช้อิทธิบาท คือ วิมังสา ซึ่งได้แก่ ปัญญาและความเพียรอย่างไร

ในสมัยของพระพุทธเจ้า มีพระภิกษุสาวกของพระพุทธองค์รูปหนึ่ง เรียนนกรมฐานในสำนักของพระพุทธองค์ แล้วไปทำความเพียรอยู่ในป่าถึง ๓ เดือน ก็ไม่อาจบรรลุมรรคผลใดๆ ได้ จึงคิดว่า “บรรดาบุคคล ๔ จำพวกที่พระศาสดาตรัส เปรียบกับดอกบัว ๔ เหล่าไว้ เราคงเป็นผู้อภัพในศาสนา ไม่อาจบรรลุมรรคผลได้ อยู่ป่าต่อไปก็ไม่มีประโยชน์ เราควรกลับไปอยู่ในเมืองฟังพระธรรมอันไพเราะของพระศาสดาดีกว่า” คิดดังนี้แล้วกลับมายังวัดเชตวัน เล่าเรื่องนั้นให้ภิกษุเพื่อนพรหมจารีทราบ

ภิกษุทั้งหลายนำสาวกผู้นั้นไปยังสำนักพระศาสดา กราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบว่า “ภิกษุรูปนี้เป็นผู้คลายความเพียรเสียแล้ว” พระศาสดาตรัสว่า “เธอบวชในศาสนาของเรา ผู้สรรเสริญความเพียร ไฉนจึงคลายความเพียรเล่า เธอไม่ควรทำตนให้คนทั้งหลายรู้จักในฐานะผู้คลายความเพียร แต่ควรทำตนให้เขารู้จักในฐานะผู้มีความ

เพียรสม่ำเสมอ ไม่ท้อถอย ครั้งอดีตเธอก็เป็นผู้มีความเพียรมาอย่างดีแล้ว คนเหล่านั้นได้รับความสุขเพราะความเพียรของเธอแต่ผู้เดียว ได้ดื่มน้ำในทะเลทรายที่กันดาร คนเหล่านั้นได้รับความสุขเพราะความเพียรไม่ถอยหลังของเธอ”

เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงแสดงเรื่องในอดีตของภิกษุนั้น พระพุทธองค์จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาแสดงดังนี้

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เป็นพ่อค้าเกวียนในกรุงพาราณสี เที่ยวค้าขายด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม มาถึงทะเลทรายอันกันดารแห่งหนึ่ง ระยะทางกันดารยาวถึง ๖๐ โยชน์ หรือประมาณ ๙๖๐ กิโลเมตร ทรายละเอียดขนาดกำแล้วไม่ติดอยู่ในมือเลย ตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้น ร้อนเหมือนกองถ่านเพลิง เพราะฉะนั้นพวกพ่อค้าเกวียนเหล่านั้นจึงบรรทุกเอาเสบียงอาหาร เช่น ฟืน น้ำ น้ำมัน และข้าวสาร เป็นต้น เดินทางเฉพาะกลางคืนเท่านั้น พอรุ่งอรุณก็ทำระจิมแล้วหยุดพัก พอตกเย็นบริโภคอาหารเย็นแล้ว แ่่นดินแผ่นทรายเย็นแล้วก็เดินทางต่อไป

พระโพธิสัตว์ เป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียนเดินทางผ่านทางกันดาร ในทะเลทรายนั้นได้ ๕๙ โยชน์แล้ว เหลืออีกราตรีเดียวก็จะพ้นทางกันดาร จึงสั่งให้บริวารเทน้ำทิ้งเสียสิ้น

พ่อค้าเกวียนผู้นำทางนั่งอยู่ที่เกวียนคันหน้า คอยดูดาว และบอกทางว่า “ท่านทั้งหลายจงหันเกวียนไปทางนี้ จงขับเกวียนไปทางนั้น” และเนื่องจากเขาไม่ได้นอนมาหลายเวลารู้สึกเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลีย จึงหลับไป พอรุ่งอรุณก็ถึงที่ที่พวกเขาเริ่มออกเดินทางเมื่อวันวาน

คนนำทางตื่นขึ้นเวลารุ่งอรุณ บอกให้ชาวเกวียนกลับเกวียน แต่ไม่ได้ประโยชน์อะไรเสียแล้ว พ่อค้าเกวียนทั้งหลายเสียใจมาก เมื่อรู้ว่าพวกตนทั้งหลายเดินทางกันทั้งคืนมาหยุดอยู่ที่เดิม ตอนเริ่มออกเดินทางนั่นเอง เขาบ่นกันว่า “น้ำของพวกเราหมดแล้ว พวกเราจะฉิบหายในครั้งนี้อย่างแน่นอน” แล้วพากันนอนอยู่ใต้เกวียนของตน

ส่วนพระโฑธิสัตว์เที่ยวเดินตรวจดูพื้นที่บริเวณนั้น เห็นกอหญ้าแพรกกอหนึ่ง จึงเกิดความคิดขึ้นว่า เมื่อมีหญ้าอย่างนี้ จักต้องมีน้ำอยู่ภายใต้แน่นอน จึงให้บริวารของตนขุดสถานที่นั้น คนทั้งหลายขุดลึกลงไป ๖๐ ศอก ไม่พบน้ำ พบแต่หินแผ่นหนึ่ง พ่อดำทั้งหมดยกเลิกความพยายาม พวกเขานอนรอความตายอยู่

ฝ่ายพระโฑธิสัตว์คิดว่า “ภายใต้แผ่นหินอาจมีน้ำก็ได้ จึงไต่ลงไปเจี่ยหูฟังได้ยินเสียงน้ำไหล จึงขึ้นมาแล้วบังคับคนใช้ของตนว่า “เมื่อเจ้าจะละความพยายามเสียแล้ว พวกเราก็จักพากันหนีหายหมด เจ้าจงเอาก้อนเหล็กนี้ต่อยแผ่นหินให้แตก คนใช้ทำตามนั้นแล้ว แผ่นหินแตกเป็นสองซีก กระแสน้ำ ๒ ข้างพุ่งขึ้นเป็นเกลียวประมาณเท่าลำตาล

พ่อดำทั้งหมดจึงได้ดื่มอาบ และเดินทางต่อไปได้ตามความประสงค์ของตน

พระศาสดาทรงนำเรื่องนี้มาเล่าจบ แล้วตรัสต่อไปว่า

“คนผู้ไม่เกียจคร้านทั้งหลายช่วยกันขุดแผ่นดินในทะเลทราย ได้น้ำในทะเลทรายอันเป็นที่ดอนฉันทิ มุนีผู้ไม่เกียจคร้านก็ฉันทิ นั้นเป็นผู้ประกอบด้วยกำลังแห่งความเพียร ย่อมได้ประสบความสงบแห่งใจ”

นี่คือคุณของปัญญาและความเพียร ความเพียรและการเอาใจใส่ต่อการทำงานยังมีคุณอีกอย่างหนึ่งคือ ช่วยทำลายความทุกข์ ความวิตกกังวลให้หมดไป ไม่มีเวลาสำหรับทุกข์ เพราะต้องเอาเวลาไปทำงานหรือทำหน้าที่อยู่ตลอดเวลา จนไม่มีเวลาสำหรับทุกข์ร้อน

ยอร์จ เบอ์นาร์ต ซอว์ นักแต่งบทละครผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง ชาวไอริชได้กล่าวไว้ว่า เวลาว่าง ท่านมักปล่อยให้ความคิดวิตกกังวลมารบกวนใจว่ามีความสุขดีอยู่หรือ นั่นแหละคือสาเหตุแห่งทุกข์

ขณะที่สงครามโลกครั้งที่สองกำลังรุนแรงอยู่นั้น เซอร์วินสตัน เชอร์ชิลล์ นายกรัฐมนตรีอังกฤษผู้มีนามอุโฆษ ต้องทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมง มีคนถามท่านว่า มีความรู้สึกหนักใจมากหรือไม่ในความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ นั้น เซอร์ชิลล์ตอบว่า ฉันมีภารกิจมากมายจนไม่มีเวลาจะกังวล

คนที่อยู่ว่างไม่ทำอะไรให้เป็นประโยชน์ มักต้องตกเป็นทาสแห่งความวิตกกังวลทุกซักร้อน ส่วนพนักงาน นักค้นคว้า ซึ่งเวลาต้องหมดไปกับการแสวงหาความรู้และความจริงใหม่ๆ นั้น โรควิตกกังวลไม่อาจกล้ำกรายเข้ามาในชีวิตของเขาได้ เพราะเขาไม่มีเวลาพอที่จะคิดอะไรอย่างฟุ่มเฟือย แม้แต่งงานของเขา ก็ไม่มีเวลาทำพออยู่แล้ว

ทำไมการทำงาน การทำความเพียรชอบ (สัมมาวายามะ) อย่างไม่อย่างหนึ่ง จึงสามารถทำลายความวิตกกังวลเสียได้ คำตอบก็คือ ธรรมชาติของจิตใจมีกฎอันแน่นอนตายตัวอยู่อย่างหนึ่งคือ ไม่อาจคิดอะไรครั้งละ ๒ อย่างได้ คือ ไม่อาจมีอารมณ์ ๒ อารมณ์ใน

ขณะเดียวกันได้ มันต้องเกิดขึ้นทีละอย่าง เมื่อเป็นดังนี้ขณะที่เราคิดเรื่องงาน ทำงานอย่างเอาใจจดจ่ออยู่ อารมณ์อย่างอื่นก็ไม่อาจเข้ามาได้ ความทุกข์ ความกังวล จะไม่มารบกวนเรา การทำงานด้วยวิริยะอุตสาหะ ด้วยความพอใจ ด้วยปัญญา จึงเป็นอุปนิสัยยิ่งในการขับไล่อารมณ์ร้ายหรือความทุกข์ร้อนออกไปจากจิตใจของเรา เมื่อนานเข้าจิตก็ได้พลังและเคยชินกับการทำงาน เพิ่มพลังมากขึ้นๆ จนบุคคลนั้นเป็นผู้ทุกข์ไม่เป็น หรือไม่มีเวลาสำหรับทุกข์

การทำงานที่ไม่มีโทษ การใช้ความเพียรไปในทางที่ดีจึงเป็นยารักษาชนิดหนึ่ง แพทย์ชาวกรีกสมัยก่อนได้เคยใช้วิธีนี้รักษาคนป่วย ผู้เป็นโรคทางจิตแล้ว และแม้ในสมัยปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ยอมรับของจิตแพทย์ทั่วไปในการรักษาคนป่วยผู้เป็นโรควิตกกังวล

นักเรียนนักศึกษาและประชาชน ผู้มักวิตกกังวลใจเลื่อนลอย เศร้าซึม ลงโทษตัวเอง ลองเอาวิธีการนี้มาใช้ดูก็จะได้ผลประจักษ์เป็นที่พอใจ

นอกจากการเรียน การทำงานแล้ว เราควรปลูกฝังอิทธิบาทในการประกอบคุณงามความดี คือสร้างความพอใจ ความพากเพียร ความเอาใจใส่และปัญญาพิจารณาเหตุผลในการประกอบคุณงามความดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้ชีวิตร่มเย็นเป็นสุข

การสร้างความเป็นภารกิจอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ เป็นสิ่งที่จะต้องทำตลอดชีวิตหรือถ้าจะกล่าวให้หนักแน่นเข้าไปอีก ก็กล่าวได้ว่าตลอดเวลาที่ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏนั้น ความดีเป็นสิ่งที่เล็กทำไม่ได้ คนเราจะทำอะไรหรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งซึ่งจะไม่ได้ไม่ได้ สิ่งนั้นคือ ความดี แต่คนที่ทำความดีได้มั่นคงยั่งยืนนั้นจะต้องมีพื้นฐานทางจิตใจดี มีพื้นฐานอันมั่นคงเหมือนการสร้างตึกหรืออาคารใหญ่ อาคารถาวรจะต้องลงรากตอกเข็มอย่างแน่นหนามั่นคง

อุปสรรคของการทำความดีนั้นมีมาก จึงทำให้คนจำนวนน้อยที่ถอยในการทำความดี เห็นว่าการไม่ต้องทำอะไรแล้วอยู่ไปวันหนึ่งๆ

สุขสบายกว่า จะทำให้เหนื่อยยากลำบากทำไมกัน เพราะฉะนั้น เพื่อให้มีพื้นฐานทางจิตใจที่ดีมั่นคง จึงควรน้อมจิตให้รักความดีอยู่เสมอ เหมือนคนหนุ่มสาวที่รักสวยรักงาม รักความสะอาด การรักความดีก็เพื่อความดีนั่นเอง แม้เราจะทำความดีเพื่อความดี แต่เมื่อได้สั่งสมความดีบริบูรณ์ดีแล้ว ความดีนั้นเองจะย้อนกลับมาคุ้มครองให้กลายเป็นสุข เหมือนคนปลูกต้นไม้ไว้ด้วยความรักต้นไม้ เมื่อมันเจริญเติบโตเต็มที่แล้ว ย่อมให้ร่มเงาดอกผล ความร่มเย็นเป็นสุขแก่เจ้าของผู้ปลูกนั่นเอง สมตามที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้

ด้วยเหตุนี้ คนดีมีปัญญา ย่อมไม่ละเลยคุณงามความดี ไม่ดูหมิ่นว่าเล็กน้อยแล้วเพิกเฉยเสีย เขาย่อมหมั่นสั่งสมคุณความดีวันละเล็กละน้อย เท่าที่กำลังกาย กำลังทรัพย์และโอกาสจะอำนวย เหมือนคนเข้าไปในสวนดอกไม้เก็บดอกไม้ใส่กระเช้าหรือตระกร้า ไม่นานนักกระเช้าหรือตระกร้านั้นย่อมเต็มไปด้วยดอกไม้หลากสีและรูปร่าง

ความดีที่จะต้องทำนั้นมีมาก ที่ต้องใช้ทุนทรัพย์ก็มี ไม่ต้องใช้
ทุนทรัพย์ก็มี โดยที่สุดการนั่งอยู่เฉยๆ แล้วแผ่เมตตาจิตไปยังสรรพ
สัตว์ทั่วสากลโลก นั่นก็เป็นความดี การทำใจให้สงบผ่องแผ้วก็เป็น
ความดี จะเห็นว่าเราสามารถทำความดีได้ทุกโอกาส

พระพุทธเจ้าทรงแสดงบุญกิริยาวัตถุ (วิธีทำบุญ) ไว้ ๑๐ อย่าง
จะกล่าวโดยย่อดังนี้

๑. ทานมัย บุญจากการบริจาค การให้แบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น
ด้วยอาหาร เสื้อผ้าหรือที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค
๒. สีลมัย บุญจากการรักษาศีล เว้นจากการเบียดเบียนกัน
๓. ภาวนามัย บุญจากการอบรมจิตใจให้ผ่องแผ้ว
๔. อปจายนมัย บุญจากการเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควรเคารพ
อ่อนน้อม
๕. ไวยาวัจจมัย บุญจากการช่วยขวนขวายในกิจธุระอันชอบ
ธรรมของผู้อื่น
๖. ปัตติทานมัย บุญจากการให้ส่วนบุญ

๗. ปัตตานุโมทนาภัย บัญจากการอนุโมทนาส่วนบุญ

๘. ธรรมเทศนามภัย บัญจากการแสดงธรรม ซ้ำข้อดีซ้ำ ถูกผิดอะไรควรเว้น อะไรควรทำแก่ผู้อื่น

๙. ธรรมัสสวนภัย บัญจากการฟังธรรม

๑๐. ทิฏฐชุกกรรม การทำความเห็นให้ตรง เป็นสัมมาทิฏฐิเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

ตามนี้ จะเห็นว่าวันหนึ่งเรามีโอกาสทำบุญมากเหลือเกิน ถ้าเรามีความตั้งใจดี ที่ต้องออกทรัพย์อยู่บ้างก็มีเพียงข้อ ๑ ข้อเดียวเท่านั้น อีก ๙ ข้อ ไม่ต้องออกทรัพย์เลย

ไม่ว่าอยู่ที่ไหน เกี่ยวข้องกับใคร เรามีโอกาสได้บุญ มีโอกาสสั่งสมบุญอยู่เสมอ ถ้าเรารู้จักทำกาย วาจา ใจ ให้เป็นบุญ

การสั่งสมทรัพย์ อาจมีทั้งคุณและโทษ คนต้องเสียชีวิตเพราะคุ้มครองทรัพย์ก็มาก แต่การสั่งสมบุญ สั่งสมความดีมีแต่คุณโดยส่วนเดียว บุญกุศลย่อมคอยพิทักษ์รักษาคนผู้มีความดีให้มีความสุข

ความปลอดภัย บุญกุศลเป็นผู้คุ้มครองที่ดีกว่าผู้คุ้มครองใดๆ ความดี เป็นสิ่งที่น่าทำจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ผู้หวังความเจริญรุ่งเรือง ความสำเร็จในชีวิตและการอยู่เย็นเป็นสุข จึงควรปลูกฝังเพิ่มพูนอิทธิบาท ๔ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเล่าเรียน การทำงานและการสั่งสมคุณงามความดีต่างๆ

ผลย่อมมาจากเหตุ เมื่อเราต้องการผลดีก็ควรสร้างเหตุดี ย่อมจะต้องประสบผลดีอย่างแน่นอน ขอให้สร้าง ความมั่นใจในเรื่องนี้ รู้จักรอคอย ไม่ใจร้อนด่วนได้ ต้นไม้พันธุ์บางอย่างให้ผลเร็ว บางอย่างให้ผลช้าฉันใด การทำความดีก็ฉันนั้น บางอย่างให้ผลเร็ว บางอย่างให้ผลช้า ความหวังผลจะสำเร็จได้ด้วยดีแก่ผู้รู้จัก รอคอย ขอให้สร้างเหตุดีไว้เถิด ผลดีย่อมไม่ไปไหนเสีย เหมือนหวานพีชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น

ประวัติของอาจารย์วศิน อินทสระ

ชาติภูมิ

เกิดที่หมู่บ้านท่าศาลา อำเภอรัตตภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อจำความได้ พ่อแม่ได้ย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านตากแดด ตำบลปากอ่อ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การบรรพชาอุปสมบท

บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๓ ปี ที่วัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพฯ เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๐ และอุปสมบทเป็นภิกษุเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ลาลิกขา (สิก) เมื่อ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๗

การศึกษา

มัธยม ๘ (สมัครสอบ)

นักธรรมเอก

เปรียญ ๗ (ป.ธ.๗)

ศาสตราจารย์บัณฑิต (มหามกุฏราชวิทยาลัย)

M.A. (ทางปรัชญา มหาวิทยาลัยบามารัส อินเดีย)

ปริญญาตรีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าที่การงาน

สอนวิชาศีลธรรม

- ที่โรงเรียนราชินี
- ที่โรงเรียนพณิชยการสีลม (อาจารย์ผู้ปกครอง)
- ที่โรงเรียนเตรียมทหาร และเป็นหัวหน้าแผนกสารบัญ มียศเป็นร้อยโท

สอนวิชาพุทธปรัชญาเถรวาท-มหายาน ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ประมาณ ๑๒ ปี ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๓)

สอนวิชาพุทธศาสนาในประเทศไทยและวิชาจริยศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประมาณ ๑๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๓

สอนที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เกี่ยวกับศาสนาและปรัชญาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๒ (เป็นระยะเวลา ๔๖ ปีเต็ม)

สอนพิเศษประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ที่ มหาวิทยาลัยมหากุฏา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๓ (เป็นระยะเวลา ๒๘ ปีเต็ม)

บรรยายพิเศษในที่ต่างๆ ตามที่ได้รับเชิญ

บรรยายธรรมทางวิทยุตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึงปัจจุบัน โดยออกเป็นรายการ สดบ้าง ใช้เทปบ้าง ปัจจุบันใช้เทป

การประพันธ์

เขียนหนังสือประเภทต่างๆ เช่น นวนิยายอิงหลักธรรม อธิบายหลักธรรม ฯลฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ มาจนถึงปัจจุบัน มีประมาณ ๑๓๐ ชื่อเรื่อง บางชื่อเรื่องก็มีหลาย เล่มเช่น ทางแห่งความดี เป็นต้น

ทำนิตยสาร

เป็นบรรณาธิการนิตยสารธรรมจักษุ ของมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ถึง ๒๕๓๙

เป็นบรรณาธิการนิตยสารศกฺกมิตฺรของมูลนิธิส่งเสริมกิจการศาสนาและมนุษยธรรม (กศม.) ของวัดมกุฏกษัตริยาราม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๑

รางวัลพิเศษ

ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับโล่รางวัลชมเชยจากคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประเภทสารคดี หนังสือเรื่อง “จริยาบถ” ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ หนังสือเรื่องจริยศาสตร์

ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักร เป็นรางวัลในฐานะผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาประเภทวรรณกรรม เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับเกียรติคุณบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการในฐานะเป็นรางวัลชมเชย ประเภทสร้างสรรค์ด้านศาสนาจากบทความเรื่อง “หลักกรรมกับการพึ่งตนเอง”

๒๒ เมษายน ๒๕๕๒ ได้รับโล่พุทธคุณูปการ กาญจนเกียรติคุณและเกียรติบัตร ในฐานะผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ได้รับรางวัลบุษนิยบุคคลด้านภาษาไทย เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จากกระทรวงวัฒนธรรม

เรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา

เรื่อง พระอานนท์พุทธอนุชา นอกจากจะได้รับความนิยอย่างแพร่หลายในสังคมไทยแล้ว สารานุกรมวรรณกรรมโลกในศตวรรษที่ ๒๐ (Encyclopedia of World Literature in 20th Century) ได้นำเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาไปสดุดีไว้ในหนังสือดังกล่าวนั้น เป็นทำนองว่าได้ชี้ทางออกให้แก่สังคมไทยที่สับสนวุ่นวายอยู่ด้วยปัญหาหน้าปีการ

พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องสังคหัตถุ ๔
อันเป็นหลักธรรมเพื่อครองใจคน และอิทธิบาท ๔
อันเป็นหลักธรรมเพื่อความสำเเร็จ ของชีวิต ไว้เป็น
แนวปฏิบัติอันประเสริฐ สำหรับผู้มุ่งความสำเเร็จและ
ความผาสุกในชีวิต หากจะให้ซั่งถึงความสำคัญ ก็ยากจะ
ตัดสินใจว่า สองเรื่องนี้จะสำคัญกว่ากัน โดยความ
เป็นจริงแล้ว ทุกชีวิตย่อมต้องการความสุข และความ
สำเเร็จ จึงต้องเอาใจใส่และให้ความสำคัญ ปฏิบัติตาม
หลักธรรมทั้งสองนี้ไม่ยั้งหย่อนกว่ากัน ไม่ว่าเรา
จะรู้จักหัวข้อธรรมเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม

ชมรมกัลยาณธรรม

www.kanlayanatanam.com